

05
222687

рабoтніца і осялянка

9 1967

30K-1
1844

+ прылож.

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

ДРУЗЬЯМ ДАЛЕКИХ ЛЕТ

Музыка Е. К. ТИКОЦКОГО

Слова М. С. ПАШКЕВИЧ

Умеренно f

Давно закончилась война,
Знамена боевых полков сданы в музей. Покоя нет солдатам тем,
Кто потерял в бою друзей.

В войну мы встретились,—мальчишки,
Летали в тыл врага с Большой земли.
В полетах мы друзей теряли близких,
Не все из нас с войны домой пришли.

Мы командира звали Батей—
Он опытнее нас и чуть постарше был.
Для нас он был отцом и братом
И самолеты в тыл водил.

Летали в тыл мы к партизанам,—
Для них мы были весть с родной земли.

Марыя Сямёнаўна Пашкевіч у час вайны служыла ў гвардзейскім лётным палку. Полк ажыццяўляў сувязь з партызанамі Віцебшчыны. Зараз Марыя Сямёнаўна — пілот грамадзянскай авіяцыі Мінскага аэрапорта.

Давно закончилась война,
Знамена боевых полков сданы в музей.
Покоя нет солдатам тем,
Кто потерял в бою друзей.

В войну мы встретились,—мальчишки,
Летали в тыл врага с Большой земли.
В полетах мы друзей теряли близких,
Не все из нас с войны домой пришли. } 2 раза

Мы командира звали Батей—
Он опытнее нас и чуть постарше был.
Для нас он был отцом и братом
И самолеты в тыл водил.

Летали в тыл мы к партизанам,—
Для них мы были весть с родной земли.

Мал. У. Табушава.

Мы раненых оттуда забирали,
Туда—боеприпасы мы везли. } 2 раза

Не все домой с войны вернулись,
И часть друзей лежит в земле, для них чужой,
Над ними нет березы русской
И клен не шелестит листвою.

Когда в местах тех пролетаем,
Где боевых оставили друзей,—
Над ними плавно крыльями качаем,
Привет несем от Родины своей. } 2 раза

Прошли года—мы старше стали,
Нам голову посеребрила седина.
Штурвал мы детям передали,
Нас заменили сыновья.

Штурвал сынам передавая,
Отцовский строгий дали им наказ:
Над павшими друзьями пролетая,
Вы крыльями качайте вместо нас. } 2 раза

30к-1
1844

СВЯТЛО КАСТРЫЧНІКА

— Тата, як я вырасту, дык абавязкова стану настаўніцай!

— Што ты, што ты, дачушка! У нас жа няма грошай, каб вучыць цябе ў гімназіі, — тлумачыў бацька.

У іх сапраўды не было тых грошай, у мільёнаў працоўных сем'яў. Толькі шчаслівыя маглі прайсці курс навучання ў трохгадовай прыходскай школе. Ды і там вучыліся амаль адны толькі хлопчыкі. Нібы апраўдваючыся перад сваім сумленнем, змардаваны цяжкім жыццём бацькі гаварылі: «Навошта дзяўчынцы тая навучка, хіба толькі пісьмы хлопцам пісаць? Хай лепей памагае маці каля хаты».

А яшчэ гарчэйшы лёс чакаў тых, каго аддавалі ў наймічкі. Мільёны малых дзяўчынак, пазбаўленых дзяцінства, батрачылі ў кулацкіх гаспадарках, наймаліся слуганкамі да багаццяў, праклінаючы сваю долю-долюхну. Не адступалася гора і тады, як дзяўчынка падрасталала. Для бядняцкай дачкі спрытныя цёткі вышуквалі нарачомага — хай сабе і нікуды не вартага, абы толькі браў у жонкі. Дзяўчына павінна была згаджацца, бо іншага выйсця ў яе не было, і праз усё жыццё цягнуць лямку з нялюбым мужам, слухаць знявагі і папрокі: «я цябе кармлю!», хоць сама працавала ад цямна да цямна.

Цяжкая праца, нястачы, бяспраўнасць, духоўная прыгнечанасць без пары з'ядалі здароўе і сілы жанчыны, у сорах гадоў яна была ўжо старая бабуля. А там яе лёс пераходзіў у спадчыну да дачок і ўнучак, і так з века ў век, аж да самага 1917 года.

Толькі з Вялікага Кастрычніка, з дня нараджэння новай эры, пачынаецца свабоднае, разняволенае жыццё. Аглядаючыся на пражытыя з тае пары гады, з яшчэ большай сілай адчуваеш веліч змен, што прынесла Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя. Кожны з гэтых пяцідзесяці гадоў насычан вялікім зместам. Бурнае эканамічнае і тэхнічнае развіццё краіны, духоўны росквіт савецкага грамадства здзіўляюць свет, радуецца нашых шматлікіх сяброў і палюхаюць ворагаў. Дачкі колішніх цёмных, змардаваных нястачамі жанок атрымалі магчымасць нароўні з мужчынамі вучыцца, працаваць, кіраваць дзяржавай, не на словах, а на справе быць сапраўднымі гаспадынямі краіны. Удзячная Радзіма высока ацэньвае і шануе іх працу, іх гераічнае змаганне, адзначае жанчын урадавымі ўзнагародамі, увекавечвае іх імёны.

Шаснаццаць караблёў марскога і рыбалоўнага флотаў СССР названы імёнамі жанчын. Пасажырскія лайнеры «Надзея Крупская», «Марыя Ульянава», «Асіпенка» рассякаюць марскія хвалі. У далёкія краіны дастаўляе драўніну лесавоз «Соф'я Пяроўская». На каспійскіх лініях сустракаюцца танкеры «Любоў Шаўцова» і «Ульяна Громава». У водах Атлантыкі прамышляюць рыбу траўлеры і кансервавыя плаўзаводы, якія носяць імёны

гераінь Вялікай Айчыннай вайны Наталлі Каўшовай і Марыі Паліванавай.

Маскоўскай дзяўчынцы Машы Паліванавай ніколі не давялося бачыць акіяна. Не паспела. У 1941 годзе пайшла біць фашыстаў. Адназначна змагалася, без промаху страляла са сваёй снайперскай вінтоўкі. Загінула смерцю храбрых. У чырвоным кутку карабля вліццё вялікі партрэт, а пад ім подпіс: «Герой Савецкага Саюза Марыя Паліванава навечна залічана ў спісы экіпажа».

Заўсёды ў нашых сэрцах будуць жыць бессмяротныя імёны Надзеі Крупскай і Марыі Ульянавай, гераінь Вялікай Айчыннай вайны Любы Шаўцовай і Марыі Паліванавай, Веры Харужай і ўсіх, хто праславіў нашу Радзіму.

Імёны слаўных жанчын — рэвалюцыянерак, падпольшчыц, франтавічак і партызанак — свята шануе ўдзячны народ. Імёнамі рэвалюцыянеркі Веры Слуцкай і падпольшчыцы Веры Харужай названы ў нас у Беларусі вуліцы. Імя партызанкі Вольгі Соламавай прысвоена яе роднаму калгасу.

Капітанскі мосцік, штурвал імклівага самалёта і касмічнага карабля, камбайна і трактара, любы заводскі станок падуладны савецкай жанчыне. Нам цяжка сёння назваць такую прафесію, якой бы яна не авалодала. Ва ўмовах савецкай рэчаіснасці ўсё падпарадкоўваецца яе ўмелым рукам, яе светламу розуму, яе здольнасцям. Завітайце на любы завод, электрастанцыю, інстытуцкую кафедру, у Акадэмію навук — вы ўсюды ўбачыце працавітую, адукаваную жанчыну. Умельства, бяспраўныя парыў, упэўненасць у сваіх сілах надаў ёй Вялікі Кастрычнік, пяцідзесяцігоддзе якога мы хутка будзем адзначаць.

Да гэтай вялікай падзеі старанна рыхтуюцца савецкія людзі. На кожным прадпрыемстве і ва ўстанове, у калгасе, саўгасе, у любым калектыве ідзе плённая напружаная праца. Кожны савецкі чалавек думае, чым парадаваць сваю Радзіму-маці. Усё шырэй разгортваецца сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу слаўнага юбілею.

Добрымі поспехамі ў працы адзначае юбілейную вахту калектывы Віцебскага дыванавага камбіната. Другі раз сёлета пакінуты за ім пераходны Чырвоны сцяг Савета Міністраў СССР і ВЦСПС. Паўторна заваявалі пераходны Чырвоны сцяг Міністэрства лёгкай прамысловасці Саюза ССР і ЦК прафсаюза Аршанскі ордэна Леніна льнокамбінат, віцебская швейная фабрыка «Сцяг Індустрыялізацыі», Магілёўская стужкаткацкая фабрыка. Першае месца ў рэспубліканскім спаборніцтве заваявала гомельская панчошна-трыкатажная фабрыка «8-е сакавіка».

Усё гэта прадпрыемствы, дзе ў пераважнай большасці працуюць жанчыны. Мы радуемся і ганарымся вашымі поспехамі, дарагія жанчыны-работніцы, інжынеры і тэхнікі. Жадаем вам і надалей высока несці вахту перадавікоў рэспублікі.

А тыя, хто нас забяспечвае прадуктамі харчавання, — нашы слаўныя жанчыны-калгасніцы, работніцы саўгасаў, — таксама шчыра рыхтуюцца да вялікага свята. Не шкадуючы сіл сваіх, працуюць яны на калгасных палатках і жывёлагадоўчых фермах. Шчырае вам дзякуй, слаўныя працаўніцы!

Жанчыны нашай рэспублікі, як і ўсёй краіны, высокая цэняць тое, што дала ім Савецкая ўлада, што прынес ім Вялікі Кастрычнік, — справядлівы грамадскі лад, шчаслівы дабрабыт, сапраўдную свабоду і раўнапраўнасць, радасць творчай працы, перадавую культуру. Яны ведаюць, што ўсё гэта звязана з імем і вучэннем Леніна, з гераічнай дзейнасцю партыі камуністаў. Няхай жа заўсёды прыклад бальшавікоў-ленінцаў, герояў рэвалюцыі, будаўнікоў першых пяцігодак, самаадданных абаронцаў Радзімы і ўсіх тых, хто сёння ўмацоўвае сілу і магутнасць першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы, асвятляе наш шлях наперад, шлях здзяйснення самай заветнай мары чалавецтва — пабудовы камунізма.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 9 і сялянка

ВЕРАСЕНЬ
1967

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВИДАНИЯ СОРАК ТРЭЦІ

ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСИ

Выдавецтва «Звязда».

Нацыянальная
бібліятэка
Беларусі

АЛМАЗЫ НЕ ЦЯМНЕЮЦЬ

Неба завалакло хмарами, глуха паскрыпваюць на ветры меднастволыя сосны, зябка трапечуць на голых галінках хмызняку апошнія жоўтыя лісты. Пайшоў снег з дажджом. Якое шчасце сядзець у гэткую непагадзь у цёплай зямлянцы! У печы-«буржуйцы», якая стаіць у далёкім кутку, весела скачуць над дагараючым вугаллем сіняватыя агеньчыкі. Мерна хістаецца полымя газоўкі, змайстраванай з нямецкай гільзы. На тапчанах, засланых яловымі лапкамі, сядзяць і ляжаць партызаны. Кураць. Хтосьці ціхенька напявае:

Уецца ў цеснай пячурцы агонь,

На паленнях смала, як сляза...

Але вось і песня змоўкла. Стала ціха, толькі вецер завывае ў коміне. І раптам цішыню парушыў звонкі дзявочы голас:

— Хлопцы, а ці будзе калі-небудзь канец вайне? Зарастуць травой акопы, на месцы руін і пажарышчаў узнімуцца новыя гарады і сёлы. Каб толькі дажыць да таго часу, глянуць на ўсё сваімі вачыма!

Гэта пачала размову Вера Вітушка, камсамолка, памочнік сакратара Заслаўскага падпольнага райкома партыі. І партызаны пачалі марыць. Ва ўяўленні паставалі квітнеючыя нівы, з якіх сцёрты сляды жорсткіх бітваў, свабодны Мінск, зялёныя сады і паркі...

Але вось прагучэла каманда:

— Выходзь строіцца!

І неўзабаве партызаны, атрымаўшы заданне, зніклі за белай снежнай заслонай. Пайшла ў суседні атрад і Вера. Яна ўся знаходзілася пад уражаннем нядаўняй размовы ў зямлянцы і не заўважала ні мокрага снегу, ні халоднага сівернага ветру.

Гэту дзяўчыну ведалі не толькі байцы брыгады «Штурмавая», але і жыхары ўсіх вёсак Заслаўшчыны. Заслаўскі камендант, нямецкі шпik Жорж Кулік паклічы «Зебра», дзесьці раздабыў фотакартку Веры, надрукаваў яе ў многіх экзэмплярах і раздаў паліцаям і фашысцкім карнікам: вось «бальшавіцкая бандытка», хто яе даставіць у фельдкамандатуру або паліцыю, той атрымае ад нямецкіх улад вялікую ўзнагароду. Вера ведала, што за ёй сочаць. Але, выконваючы заданні падпольнага райкома, бясстрашна хадзіла па вёсках, была ўпэўнена, што людзі яе не выдадуць. Так яно і было. Сяляне, рызыкуючы жыццём, не раз ратавалі смелую партызанку.

Аднойчы ранняй вясной 1943 года група падрыўнікоў, а з імі і Вера Вітушка, перапраўлялася на лодцы цераз Вілію, каб затым непрыкметна падабрацца да чыгункі. Нечакана на беразе паявіліся гітлераўцы. Яны адкрылі моцны агонь. Ратуй, Вілія! Партызаны скокнулі ў ваду, па якой яшчэ плылі льдзіны. Халад апёк цела. Баец, які плыў побач з Верай, пачаў тануць. Моцная вынослівая дзяўчына тут жа прыйшла на дапамогу. Партызаны ледзь дабраліся да прыбярэжнага хмызняку: скарчанелі, некаторыя не маглі нават трымаць зброю.

І тут Вера заўважыла, што фашысты спрабуюць акружыць партызан.

— Хлопцы, давайце хутчэй адыходзіць! — крыкнула яна.

Падрыўнікі, перамагаючы стомленасць, схаваліся ў лесе. Але фашысты не адставалі. Здаецца, няма іншага выхаду, трэба прымаць няроўны бой з праціўнікам. Сямёра супраць цэлага ўзвода! І ў гэты небяспечны момант падрыўнікі пачулі:

— Хлопцы, сюды!

Іх клікала нейкая жанчына. Партызаны, не згаворваючыся, павярнулі да яе. Незнаёмая правадніца завяла байцоў у гушчар, толькі ёй адной вядомымі сцежкамі прывяла да хутара Старынка. Гітлераўцы згубілі след, пайшлі кудысьці ўбок, нават не стала чуваць іх выстралаў.

— Антон, — паклікала жанчына свайго мужа. — Памажы хлопцам распрануцца і абсушыцца. А ты, — звярнулася яна да Веры, — пойдзем са мной, пераапанешся ў маю сукенку.

Партызаны апынуліся ў сям'і Чараповічаў — Стэфаніды і Антона. Гаспадары хутара накармілі байцоў, палажылі спаць. А раніцай праводзілі да чыгункі.

— Цяпер дарожку да нас ведаеце. Прыходзьце яшчэ, — казалі на развітанне Чараповічы.

Вера Вітушка пасля не раз бывала на хутары Старынка. Стэфаніда з ахвотай выконвала партызанскія заданні.

Некаторы час Вера была другім сакратаром падпольнага райкома камсамолу, потым стала працаваць у райкоме партыі. Яна праводзіла сходы моладзі, хадзіла на сувязь з падпольшчыкамі ў Заслаўе і ў Мінск, распаўсюджвала па вёсках лістоўкі, перадавала даручэнні сакратара райкома Дубовіка камісарам атрадаў, сакратарам партыйных арганізацый. Аднак галоўным для сябе лічыла баявую работу. Сэрца яе, поўнае нянавісці да ворага, ірвалася ў бой. Вера дасканала асвоіла самую цяжкую справу — падрыўную.

Аднойчы ў канцы красавіка 1943 года Вера з таварышамі выйшла на заданне. Трэба было падарваць варожы эшалон у раёне станцыі Радашковічы. Падрыўнікі падышлі да чыгункі і пачалі назіраць. Уздоўж палатна патрулявалі нямецкія салдаты. Міну на гэтым участку паставіць цяжка.

— Трэба параіцца з чыгуначнікам Сай-

Вера Вітушка.

коўскім. Ён жыве недалёка адгэтуль, на хутары. Можна ён ведае, дзе лепш падабрацца да дарогі, — прапанавала Вера.

Камандзір паслаў Веру і партызана Уладзіміра Туромшу да Сайкоўскага. Неўзабаве яны былі каля доміка, асцярожна праніклі ў сенцы. Вера пачула пах цыгарэт.

— Порахам пахне, — шапнула яна Валодзьку.

Прыслухаліся. З пакоя глуха даносіліся галасы. Гаварылі па-нямецку. Партызаны скемілі: ісці нельга, але што рабіць? Яны прыгатавалі гранаты, рэзка расчынілі дзверы і з крыкам: «Хэндэ хох!» уварваліся ў пакой. Двое гітлераўцаў, якія сядзелі за сталом, спалоханыя, паднялі рукі. Палонных адправілі ў атрад. А падрыўнікі, выбраўшы па парадзе чыгуначніка ўдалае месца для сваіх дзеянняў, у наступную ноч замініравалі палатно. З адхону зляцеў варожы эшалон з боепрыпасамі. Велізарны выбух узрушыў наваколле. Дарога была выведзена са строю на некалькі дзён.

Смеласцю і адвагай вызначылася Вера Вітушка і ў другі раз. Яна на чале групы партызан накіравалася да Заслаўля на сувязь з падпольшчыкамі. Па дарозе даведаліся, што ў вёску Сялец едуць фашысты з абозам, будуць рабаваць людзей. Вера падумала: зараз жа трэба

Працягваем нашу завочную экскурсію

За апошнія гады ў дзесятках беларускіх сёл пастаўлены помнікі, на якіх высечаны прозвішчы ўсіх мясцовых жыхароў, што загінулі ў час Вялікай Айчыннай вайны.

У вёсцы Аколца Мінскага раёна на такім помніку 21 прозвішча тых, хто загінуў за Радзіму, за Савецкую ўладу. Сярод іх чатыры браты Абмёткі, родныя і стрыечныя. Вечная слава ім!

Вучні Глыбачанскай сельскай школы Ушацкага раёна самі пабудавалі помнік славы. На абеліску ззяюць 60 прозвішчаў выхаванцаў школы, якія адалі сваё жыццё ў баях з ворагам.

Ёсць на Гомельшчыне горад Лоеў, ён абмываецца дзвюма рэкамі — Дняпром і Сожам. Нялёгка было воінам 65-й арміі пераправіцца цераз Днепр, калі яны пад смяротным агнём у 1943 годзе вызвалялі Лоеў. У гонар тых, хто фарсіраваў Днепр і выгнаў акупантаў з Лоева, у гарадскім пасёлку ўстаноўлен помнік-абеліск, а імёны сямі герояў: Царыкава, Акуцінкіна,

звязацца з партызанскімі групамі і сумесным ударам разбіць праціўніка. Але ж... пакуль будзеш шукаць партызан — упусціш час, фашысты паспеюць зрабіць сваю падлую справу і вернуцца ў гарнізон. Што рабіць?

Байцы — а іх было ўсяго адзінаццаць — пайшлі на адважную рызыку. Заселі ў засаду. І вось здалёку паказаўся нямецкі абоз — дзесятак падвод, якія суправаджаліся коннай аховай. Вера налічыла каля шасцідзясяці салдат. Але ніхто з нашых байцоў не збаяўся. Калі абоз наблізіўся, яны адкрылі раптоўны і дружны агонь з аўтаматаў, закідалі праціўніка гранатамі і тут жа кінуліся ў атаку. Аўтаматныя чэргі змяшаліся з крыкамі «ура!»

Партызанскі ўдар заспеў гітлераўцаў знянацку. Многія коннікі пусціліся на ўцёкі. Астатнія саскочылі з коней, пачалі адстрэльвацца. Партызаны прымусілі іх уцячы. Тады захапілі звыш дзесятка коней з поўнай амуніцыяй і некалькі падвод. Трафеі былі дастаўлены на базу. А Вера ў той жа дзень увечары сустрэлася з сувязнымі заслаўскіх падпольшчыкаў і прынесла ад іх у атрад каштоўныя звесткі аб становішчы ў фашысцкім гарнізоне.

Заслаўскі падпольны райком партыі і камандаванне брыгады «Штурмавая» падтрымлівалі пастаянную сувязь з мінскімі падпольшчыкамі. Прайсці ў горад было вельмі цяжка: на дарогах стаялі кантрольныя пасты, часта сустракаліся патрулі. Самая нязначная памылка — і можна трапіць у лапы ворага. На сувязь з гарадскімі таварышамі хадзілі самыя вопытныя, самыя вытрыманыя партызаны. І сярод іх была Вера Вітушка. Яна пазнаёмілася з падпольшчыцамі — сёстрамі Шумскімі, якія перадавалі праз яе падпольнаму райкому партыі і камандаванню брыгады «Штурмавая» звесткі аб становішчы ў горадзе, аб варожых ванных аб'ектах.

Сёстры не толькі вялі разведку. Ніна Шумская, якая жыла ў Драздах, разам са сваімі сяброўкамі памагла ўцячы з гітлераўскага канцлагера семнаццаці савецкім ваеннапалонным. Яна Шумская працавала санітаркай у першай клінічнай бальніцы, дзе ляжалі раненыя чырвонаармейцы. Фашысты стварылі для іх невыносныя ўмовы. Не хапала лекастваў. Байцы галадалі. А тых, хто цудам праўляўся, гналі ў канцлагеры. Рускі медыцынскі персанал рабіў усё, нават немагчымае, каб выратаваць людзей. Аднойчы Яня даведлася, што ў памяшканні былога 1-а аддзялення міліцыі аста-

лося шмат савецкіх пашпартаў. Памяшканне ахоўвалася гітлераўцамі. Дзяўчына падкралася да дому з процілеглага боку і праз акно залезла ў пакой. У кучы смецця яна знайшла пашпорты, пячатку і штамп. Цэлы чамадан дакументаў вынесла адтуль. Пасля гэтага Яня і пажылая санітарка Марыя Аляксандраўна Абрамава, як толькі бачылі, што ранены пачаў папраўляцца, адводзілі яго ў ванны пакой, пераапрамалі ў цывільнае адзенне, давалі пашпарт. Праз акно чалавек вылазіў на двор і выбіраўся з тэрыторыі бальніцы. Шумская і Абрамава выратавалі каля 80 чырвонаармейцаў і памаглі ім пайсці ў партызанскія атрады.

Фашысты звярнулі ўвагу на частыя ўцёкі з бальніцы, запозрызлі Яню. Але дзяўчыну своєчасова папярэдзілі падпольшчыкі, і яна ўцякла ў лес, стала разведчыцай у атрадзе імя Фрунзе. За галаву Яні гітлераўцы абяцалі 42 тысячы марак.

Вера Вітушка і Ніна Шумская падтрымлівалі сувязь з падпольшчыкамі таксама праз Марыю Рыгораўну Ванагель і яе сына Рыгора. У доміку, дзе жыла Марыя Рыгораўна, быў склад зброі: вінтоўкі, аўтаматы, гранаты, сабраныя ў гарадскіх развалінах. Вывезці зброю ў атрад даручылі Ніне. Раніцай яна пад'ехала на падводзе да доміка Ванагеляў. Дзевяць вінтовак жанчыны падвезалі пад воз, частку зброі, патронаў і гранат паклалі на дно, зверну прыкрылі старой мэбляй, гаршкамі, каструлямі. Гэтыя зборы не выклікалі падозронасці ні ў суседзяў, ні ў паліцаў, якія хадзілі па вуліцы. У той час такі малюнак можна было назіраць часта. Людзі вывозілі апошні скарб у вёскі або на рынак і мянялі на хлеб.

Падвода павольна рухалася па мінскіх вуліцах. На Старажоўцы жанчын спынілі два гітлераўцы.

— Куды? — сурова спыталі яны.

— У вёску, — адказала Марыя Рыгораўна. — Можна хлеба ўдасца раздабыць.

Добра, што фашысты не пачалі корпацца ў возе. Яны разам з Нінай і Марыяй Рыгораўнай даехалі да Навінак, злезлі і накіраваліся па сваіх справах. У жанчын адлягло ад сэрца. Зброя была дастаўлена на партызанскую базу. Шумская і Ванагель не раз рабілі такія небяспечныя рэйсы.

...Жанчыны... Колькі імён, столькі і гераінь. Партызанкі і падпольшчыцы былі нашымі баявымі сяброўкамі, іх мы бачылі побач з сабою пры штурме варожых гарнізонаў, у небяспечных выходах на «жалезку», на цяжкіх разведвальных

заданнях. І заўсёды жанчыны паказвалі прыклад смеласці і бяспечнасці.

У атрадзе «Бура» агульнай любіміцай была камсамолка Аляксандра Клянова, «Марынка». Яна да вясны 1942 года жыла ў Маскве. Не раз прыходзіла ў ваенкамат і прасілася на фронт. Але ў армію яе не бралі. Тады настойліва дзяўчына дабілася накіравання ў дэсантную групу і трапіла на акупіраваную зямлю Барысаўшчыны. Марынка добра ведала мірную справу і пайшла ў падрыўнікі, хоць ведала, што гэта вельмі небяспечна. Яна была вельмі настойлівая, неймаверна цяроплівая. Часам падрыўнікі цэлымі суткамі поўзалі каля чыгункі, моклі пад дажджом, выбіраючы зручны момант, каб замініраваць пуць. Іншы раз, знясілеўшы, гаварылі: «Чорт яго бяры, вернемся на базу, можа ў наступны раз будзе ўдача». А Марынка адказвала:

— Не! Ісці нельга! Мы не можам вярнуцца на базу, не выканаўшы задання.

І падрыўная група працягвала пошукі. Клянова за кароткі тэрмін спусціла пад адхон два варожыя эшалоны. У верасні 1942 года яе цяжка параніла. Сябры кінуліся на дапамогу, але яна крыкнула:

— Адыходзьце! Я вас прыкрыю.

Сцякаючы крывёю, яна няспынна страляла з аўтамата па фашысцкаму ланцугу. Скончыліся патроны. Марынка дастала з кішэні гранату, хацела вырваць чак, але сілы пакінулі яе, дзяўчына страціла прытомнасць.

Гітлераўцы захапілі адважную партызанку ў палон. Дاپытвалі, катавалі, толькі не здолелі вырваць ніводнага слова. Яна загінула, застаўшыся да канца вернай свяшчэннай клятве Радзіме.

Шмат гадоў мінула пасля ваеннай пэры. І вось нядаўна мне давялося сустрэцца з былой заслаўскай партызанкай Верай Іосіфаўнай Вітушка (цяпер яна педагог).

— Ведаеце, — сказала яна, — хаджу па Мінску, люблюся яго шырокімі вуліцамі і праспектамі і часта паўтараю сама сабе: не, нездарма байцы пралівалі сваю кроў, нездарма аддавалі ў баях з ворагам свае жыцці!

Усё далей і далей адыходзяць у гісторыю навальнічныя ваенныя дні, і ўсё ярчэй і ярчэй ззяюць здзейсненыя патрыётамі подзвігі. Яны нібы алмазы, якія не цьмянеюць ад часу...

Р. МАЧУЛЬСКІ,
Герой Савецкага Саюза, былы
сакратар Мінскага падпольнага
абкома партыі, камандзір
партызанскага злучэння.

Апарына, Шэвелева, Канстанцінава, Фралянкова і Волкава, якія праявілі асаблівую мужнасць і ўдасцеены звання Героя Савецкага Саюза, увекавечаны ў назвах сямі вуліц.

С л у ц к. Тут ёсць некалькі мемарыяльных дошак, з іх адна на будынку, што стаіць на рагу вуліц Ленінскай і Урыцкага. Два невядомыя савецкія воіны летам 1941 года паблізу ад гэтага месца ўступілі ў смелую схватку з гітлераўцамі, праявіўшы цудоўную доблесць і мужнасць.

У Л е п е л і мемарыяльная дошка ўстаноўлена на будынку рэдакцыі газеты «Ленінскі сцяг» у гонар падпольнай друкарні, якая існавала ў перыяд акупацыі ў 1941—1942 гадах.

Т у р а ў с к і мясцовы выканком назваў вуліцу аднаго з самых старажытных гарадоў Беларусі імем гераіні Вялікай Айчыннай вайны Э. Ф. Шубёнак, сакратара Тураўскага райкома камсамолу. Адважная дзяўчына аддала сваё маладое жыццё ў імя перамогі савецкага народа. Памяць пра яе жыве ў родным горадзе.

У ш а ч ы. Тут увекавечылі імя камісара партызанскай брыгады, сакратара падпольнага райкома партыі тав. Каранеўскага. Ён загінуў у барацьбе супраць фашыстаў смерцю храбрых.

К а п ы л ь. Гэты населены пункт добра вядомы ў гісторыі рэвалюцыйнага руху Беларусі. Тут яшчэ ў пачатку цяпераш-

няга XX стагоддзя ішла вялікая рэвалюцыйная работа сярод гарбароў. Адным з актыўных барацьбітоў з царызмам быў гарбар Змітрон Жылуновіч, у будучым вядомы беларускі паэт і празаік, які пісаў пад псеўданімам Цішка Гартны.

У Капылі ёсць вуліца Цішкі Гартнага. Тут жа увекавечаны і героі партызанскай барацьбы Таўпеха і Рамашка.

М а л а р ы т а. У гэтым гарадскім пасёлку імем Аляксея Юшука, удзельніка Айчыннай вайны, мясцовага жыхара, які загінуў у баі, названа былая Зялёная вуліца.

С л о н і м. А тут навечна прапісаны другі герой, маёр Кузьма Савельевіч Гіндаш, які загінуў у барацьбе з фашыстамі ў чэрвені 1944 года. У гэтым жа горадзе ёсць мемарыяльная дошка на будынку раённага аддзялення міліцыі ў гонар героя-патрыёта Аляксандра Лявонцьева Міхальчука, які загінуў ад рукі ворагаў Савецкай улады ў снежні 1945 г. Тут жа вырашана прымацаваць мемарыяльную дошку на доме, дзе жыў камандзір партызанскай брыгады імя У. І. Леніна Герой Савецкага Саюза Фёдар Міхайлавіч Сінічкін.

Так ад шчырага сэрца шануюць савецкія людзі свяшчэнную памяць выдатных патрыётаў.

Я. САДОУСКІ

Ніна МАЦЯШ

Месяц нараджэння

Я нарадзілася у верасні,
Калі апошні яблык падаў,
На адцавітаючыя верасы
Лісцё ляцела зорападам.

Калі дажджы акругу суткамі
К зіме зацята прышывалі,
Калі па-над калыскай
гнуткаю
Матулі кулі падпявалі...

Бо шчэ заклёты ворэг
зверыўся

Тады ў краіне маёй любай...
Ды ўжо было ад таго
верасня
Рукой падаць да міру
людзям.

І мо таму вясна так дорага
І невыказным шчасцем
поўніць,
Што ў небе жаўрукі — не
вораны —
У званочкі лёсу майго
звоняць.

* * *

Якая табе справа да мяне, І груз свой, І напрамак
Як я живу цяпер і чым свой, калі
живу, На дзве адну дарогу
І рада, як заўжды, вясне падзяліў...
ці не, —

Якая табе справа да мяне!
На дзве адну дарогу
падзяліў,
У кожнай з іх цяпер свой ці не, —
толькі лёс, Якая табе справа да мяне!

ДАЛЕКАЕ — БЛІЗКАЕ

Рукі шпарка пераключаюць шнуры. Галасы — то неспакойныя, то ласкавыя і дабрадушныя — просяць даць раённы цэнтр ці сельскую бальніцу, гарадскі пасёлак Беліцкі ці вёску Каменка або заказваюць перагаворы з Мінскам, Масквой... І тэлефаністка, нібы чараўніца, далёкае робіць бліжнім. Людзі размаўляюць, радуюцца, хваляюцца...

— Даю Мінск, — разносіцца па зале яе голас.
І жанчына з сынам спяшаецца ў адну з кабін.

А мужчынскі барытон ужо просіць Доўск.

Вось так увесь дзень. Людзі заказваюць дзелавыя размовы з арганізацыямі, выклікаюць да тэлефона сваіх родных. Падняўшы тэлефонную трубку, яны чуюць прыемны голас Веры Трыфанаўны Слюньковай:

— Гарадзец слухае!

— Для тэлефаністкі вельмі важна працаваць хутка, ведаць абанентаў, — гаворыць начальнік Гарадзецкага паштовага аддзялення Павел Васільевіч Волкаў. — І, вядома, ветліва абслугоўваць наведвальнікаў. Усім гэтым вызначаецца наша Вера Трыфанаўна.

Любіць Вера сваю працу, паважаюць яе ў калектыве. Не раз яна атрымлівала падзяку ад Рагачоўскай канторы сувязі.

А. ПІВАВАРАЎ

ДЗЯЎЧАТЫ

Да леташняга года яна славілася толькі духмянай беларускай антонаўкай, смачнай чырвонай вішняй, крамяным агурком. А сёння вёску Грабянёва, што недалёка ад горада Магілёва, з усіх бакоў аблажылі велічныя шматпавярховыя карпусы — палімерызацыі, рэгенерцыі,

Вольга Гамялюк.

Многа іх, дзяўчат, узводзяць камбінат-гігант. Болей тысячы. Адна сціплая, сарамалівая. Другая — дзёрзкая, слова не дасць сказаць. Трэцяя прыехала на будоўлю за рамантыкай. Чацвёртая паставіла перад сабою мэту — асвоіць прафесію будаўніка і пайсці вучыцца далей, у тэхнікум або ў інстытут. Пятая да канца аддаецца працы, а прыйдзе дамоў — і хай хоць трава не расце. «Вучыцца? У бібліятэку пайсці або ў кіно, тэатр? Без мяне абыдзецца!» Вось такія яны, дзяўчаты з «Лаўсанбуда». І мне не хочацца ніколі прыхарошваць кожную з іх. Я вяду размову шчыра, чыстасардэчна, «з матчыных пазіцый».

Але галоўнага, самага галоўнага ў іх не адымеш. Ім любая работа па плячы. Калі яна працуе мулярам — не ўступіць у рабоце ніводнаму хлопцу. Той выканае норму выпрацоўкі, а яна імкнецца перавыканаць. І перавыканае!

Вось на фотаздымку Вольга Гамялюк. З першых дзён арганізацыі будоўлі працуе. Спецыяльнасць яе — аддзелачніца. А першы год толькі падмуркі клалі. Не было механізмаў. Працавалі з рыдлёўкай, ломікам, кіркай. Дзяўчына не спалохалася цяжкасцей.

Не было жылля. У палатках жылі. Завелі замяталі снегам катлаван. Ачышчалі, каб класці падмурак. Потым паявіліся работы па спецыяльнасці. Вось тут Вольга Гамялюк паказала, на што яна здатная. Паўтары-дзве нормы давала за змену. Цяпер яе

Тамара Сысой.

З ВЯЛІКАЙ БУДОЎЛІ

прызначылі брыгадзірам аддзелачнікаў. Выдатна спраўляецца. Партыйная арганізацыя прыняла яе нядаўна кандыдатам у члены КПСС.

Зінаіда Чычыкайла, Галіна Альховік, Вера Антоненка, Тамара Сысой, Тамара Сухарка ўжо лічацца «ветэранамі» будоўлі. А як жа! З першых дзён, як арганізаваўся будаўнічы трэст, працуюць на аб'ектах. Па васемнаццаць, дзевятнаццаць гадоў кожнай. Прышлі на будоўлю па пецёўцы камсамола, скончыўшы прафтэхвучылішча. Шчыра кажучы, толькі-толькі навучыліся тады кельму ў руках трымаць. А цяпер яны майстры сваёй справы—выдатныя аддзелачніцы, асвоілі за мінулы год дадаткова да асноўнай па адной-дзве сумежныя прафесіі.

Хочацца сказаць пра Таню Лутаву, Валянціну Макараву, Таню Акіншаву. Як толькі стварыўся завод жалезабетонных вырабаў, яны сталі працаваць рознаробчымі. За трычатыры кіламетры хадзілі штодня на работу. А заадно і вучыліся на матарыстак. А калі здаваўся завод і пачаліся выпрабаванні аграгатаў, здавалі выпрабаванні і дзяўчаты. На «выдатна» здалі. Многа тысяч кубаметраў бетону выдаў завод. У забеспячэнні будаўнікоў бетонам і жалезабетоннымі вырабамі ёсць доля ўкладу Тані Лутавай, Валянціны Макаравой і Тані Акіншавай. Цяпер яны асвоілі новую прафесію і добра спраўляюцца з абавязкамі машыністаў кампрэсарных установак.

Стала высокакваліфікава-

ным спецыялістам Надзя Грушэцкая, дасканала авалодала маставым кранам. Прыгадваю яе ў першыя дні арганізацыі будоўлі. Палахлівая, сціплая. А за два гады працы і вучобы стала выдатным майстрам. Кіраваць маставым кранам—справа не лёгкая.

На якую пляцоўку ні кінь позірк—усюды працуюць дзяўчаты.

Будаўнікі трэста «Лаўсанбуд» добра справіліся з выкананнем паўгадавога задання. Абавязальствы, узятыя на юбілейны год Савецкай улады, знаходзяцца пад штодзённым кантролем. У сацыялістычным спаборніцтве за дастойную сустрэчу Вялікага Кастрычніка нараджаюцца новыя героі вялікай будоўлі. І побач з імёнамі камуністаў брыгадзіраў Якава Кавалькова, Аляксея Малахава, Генадзя Цюніса, электразваршчыка Аляксея Кананіхіна, машыністаў экскаватараў Уладзіміра і Пятра Марчанкавых стаяць імёны і прозвішчы радавой працаўніцы камсамолкі Ганны Брылёвай, тынкоўшчыцы Святланы Севярын, брыгадзіра камсамольска-маладзёжнай брыгады Маі Грышанавай і многіх іншых дзяўчат, якія ўзводзяць найвялікшы ў краіне камбінат Вялікай хіміі.

Калі я збіралася пісаць гэты артыкул, то на першы план ставіла мэту паказаць самаадданую працу дзяўчат-будаўніц. Але, здаецца, гэтага мала. Трэба яшчэ хоць коратка сказаць і пра тое, як дзяўчаты арганізуюць свой адпачынак, як вучацца, што іх сёння хвалюе. Пра

нашу адказнасць за лёс маладога пакалення. Усё, вядома, не раскажаш. Але галоўнае сказаць трэба.

Пераважная большасць дзяўчат вучыцца ў школах рабочай моладзі, атрымлівае сярэдняю адукацыю. Многія завочна займаюцца ў інстытутах і тэхнікумах. Усё гэта вельмі добра. Але вось у маладой будаўніцы выдалася свабодная хвілінка. Чым гэту хвілінку запоўніць? Старэйшыя таварышы даволі часта прыходзяць у інтэрнат, дзе жывуць дзяўчаты. Гутарым з імі аб тым, што іх хвалюе. Нярэдка тут адбываюцца сустрэчы з ветэранамі рэвалюцыі. Вялікай Айчыннай вайны, героямі працы. Савет інтэрната распрацаваў план культурна-масавых мерапрыемстваў, і план гэты выконваецца. Тым не менш, асноўнай часткай свабоднага часу моладзь будоўлі распараджаецца самастойна. Вось тут, як нідзе ў іншым месцы, дзяўчатам неабходна добрая парада старэйшых. Трэба іх прывучаць не толькі самастойна распараджацца гэтым свабодным ад працы часам, але і разумна распараджацца, з найбольшай аддачай і карысцю.

На будоўлі працуюць харты, драматычны, танцавальны гурткі. А кваліфікаваных кіраўнікоў няма. У Магілёве ёсць Дом народнай творчасці, абласны драматычны тэатр, культасветвучылішча. Добра было б, каб гэтыя ўстановы ўзялі шэфства над самадзейнасцю маладых лаўсанбудаўцаў, памагалі ім спланаваць і арганізаваць гэту работу.

Моладзь ёсць моладзь, і

мы калісьці былі маладыя. Трэба смела, прадумана, тактоўна і ў той жа час цікава весці размову аб дружбе, каханні, шлюбе.

Згулялі ў нас некалькі камсамольскіх вяселляў. Радасна і ўрачыста. Знайшліся сродкі, каб зрабіць добрыя падарункі маладым. І вось, адсвяткаваўшы вяселле, мы іншы раз успамінаем пра маладажонаў толькі тады, калі ў іх што-небудзь не ладзіцца. Гэта недаравальна. На першых кроках маладыя могуць зрабіць памылкі, якія потым цяжка выправіць. Мы, старэйшыя, павінны памагчы ім трымаць стаць на ногі, звільняць дружную, здаровую савецкую сям'ю. Радасна глядзець, напрыклад, на маладую пару—Валянціну і Мікалая Ярошкаў. Яна працуе аддзелачніцай, ён арматуршчык. Тут, на будоўлі, пазнаёміліся, пакахалі адзін аднаго. Пажаніліся. І цяпер шчасліва жывуць, працуюць попеч. Знайшла сваё шчасце і машыніст маставога крана Надзя Грушэцкая, якая пачала свой працоўны шлях на будоўлі з рознаробчай. Добрая ў яе сям'я. Каб маладажонам было зручней, Надзінага мужа перавялі на той участак, дзе працуе яна.

Прабач Іван Галіноўскі адзін з першых прыехаў на будоўлю. Цяжка яму было, тым больш, што дзесьці асталася любімая дзяўчына. Іван пісаў ёй цёплыя пісьмы, зваў да сябе. І Валянціна прыехала. Стала працаваць нарміроўшчыцай. Праз год мужа прынялі ў партыю камуністаў, выбралі дэпутатам мясцовага Савета. Так на будоўлі склаўся шчаслівы лёс яшчэ адной сям'і.

..

Многа іх, дзяўчат, на вялікай будоўлі хіміі. І радасна тое, што яны, пераймаючы працоўны і жыццёвы вопыт у старэйшых, самаадданна працуюць, вучацца, пераадольваюць цяжкасці, упэўнена глядзяць у свой заўтрашні дзень—шчаслівы і радасны.

Н. РУЦКАЯ,
член парткома трэста «Лаўсанбуд», старшы інспектар па кадрах завода жалезабетонных вырабаў.

Галіна Альховік.

Тамара Сухарка.

Зіна Чычыкайла.

Вера Антоненка.

Аб'ява вісела на самым відным месцы, прывабліваючы сваім зместам.

«Мяняю двухпакаёвую кватэру ў горадзе Калінінградзе, трэці паверх з відам на мора, паўднёвы бок, сонечную, з усімі выгодамі, на раўнацэнную ў горадзе Светлагорску».

Многія спыняліся каля гэтай аб'явы і, усміхнуўшыся, нетаропка адыходзілі. Ахвотнікаў мяняць сваё месца жыхарства не было.

Юны Светлагорск жыў сваім звычайным рытмам. Праходзілі адзін за адным аўтобусы, імчаліся навывперадкі машыны, чародкамі прабягалі дзеці. Іх больш за ўсё ў гэтым маладым горадзе. Ды яно і зразумела: сярэдні ўзрост гараджан 24—25 гадоў. А гэта той час, калі абзаводзяцца сем'ямі і калі на свет паяўляецца трэцяя «адзінка».

Горад—быццам вялікі дзіцячы сад: на кожным двары, на беразе рэчкі ўбачыш іх, чарнавокіх і блакітнавокіх, з піянерскімі гальштукамі і акцыбрацкімі зорачкамі, зусім карапузаў, і тых, хто ўжо «выйшаў у гады»...

Сама маладосць, здаецца, пасялілася тут, са сваімі песнямі і музыкай, няўрымслівацю і запалам.

Горад расце. Ідзеш па вуліцах і, быццам незвычайнай падзеі, радуешся з'яўленню новага дома, новага тратуару ці асфальтаванай дарогі.

Зусім нядаўна тут была адна вуліца, на якой трымаўся ўвесь горад. Доўгая шырокая стужка бегла ад драўляных домікаў Шацілак у бок электрастанцыі. Архітэктары перанялі многае ад прыбалтыйскіх краін: тыя ж востраканцовыя стрэхі, невялікія ажурныя акенцы. На гэтай вуліцы выраслі магазіны. Дом будаўніка, пасяліліся грамадскія ўстановы.

Затым горад пачаў разрастацца ўшыр: новы мікрараён уладна ўставаў на ногі, паралельна першай вуліцы прабегла другая.

З'явіліся свой кінатэатр, вялікі Дом сувязі, дзіцячыя сады і яслі, школы і інтэрнаты. Неўзабаве шматпавярховая гасцініца шырока расчыніць свае дзверы, сотні людзей адсвяткуюць наваселле.

Радуешся малюнку, што бачыш кожную раніцу: выцягнутыя «дзюбы» вежавых кранаў, рыштаванні, рытм працоўных будняў... Вось-вось уступяць у строй другая чарга завода штучнага валакна, цэлюлознакардонны камбінат. Маладыя энтузіясты прыедуць сюды, таму шпаркімі тэмпамі ідзе і будаўніцтва жылля.

Нашы гараджане многае бяруць ад іншых. Самае каштоўнае, перадавое мы ніколі не адмовімся ўзяць і ў жыхароў Мінска, Кіева, Брэста.

Вельмі часта мы наладжваем экскурсіі ў гэтыя гарады. Едуць рабочыя, інжынеры, тэхнікі. І вось пасля заканчэння такіх экскурсій мы збіраемся, расказваем, што запомнілася за час гэтай паездкі: у паводзінах і

культуры людзей, у іх адзенні і быце.

У горадзе ёсць камбінат бытавога абслугоўвання (дарэчы, у нас іх тры). Дык вось камбінат і з'яўляецца тым «заканадаўцам» моды, так сказаць, выконвае функцыі Дома мадэлей вялікіх гарадоў. Супрацоўнікі камбіната бытавога абслугоўвання часта наладжваюць выстаўкі мадэлей гатовага адзення, выстаўкі-продажы. З кожным годам вырабы становяцца лепшыя, прыгажэйшыя.

Выстаўкі-продажы гатовай прадукцыі камбіната з выездам на наш завод за апошні час адбыліся тры разы. На іх заўсёды мнагалюдна.

Крыху засмучае іншае: вельмі марудна выконваюцца заказы, кліенты не заўсёды могуць атрымаць свой касцюм, паліто, абутак у прызначаны тэрмін.

У нас ужо шмат зроблена па азелененню і добраўпарадкаванню горада: на многіх вуліцах пасаджаны дрэвы і кветкі, разбіты клумбы. Але было б яшчэ прыгажэй, калі б гарвыканком ці домакіраўніцтва праводзілі, па прыкладу іншых гарадоў, месячнікі добраўпарадкавання і азеленення горада. Ды яшчэ: калі выклікаць на саборніцтва па культуры горада, скажам, равеснікаў нашага Светлагорска Салігорск ці Белаазёрск, Наваполацк ці Жодзіна.

Або заклікаць насельніцтва:

— Сейце кветкі! Разбівайце клумбы!

Людзі ў нас маладыя, заўсёды адгукнуліся б на такую ініцыятыву. Тут толькі патрэбна больш творчага агенчыку. Вось нядаўна ў нашым клубе антырэлігійны вечар адбыўся. Здаецца, ну што тут новага можна прыдумаць? Але які цудоўны вечар атрымаўся! І лектараў сваіх падабралі, і паэтаў з Гомеля запрасілі... Людзі (іх прыйшло столькі, што ледзь змясціліся ў клубе) засталіся задаволеныя.

У наш малады горад з прыемнасцю едуць артысты і лектары з Мінска, з іншых гарадоў рэспублікі. Пры райкоме партыі шмат кваліфікаваных лектараў. На кожным прадпрыемстве, у школах, пры ўстановах і клубах створаны гурткі мастацкай самадзейнасці. І ўсё ж хацелася б, каб быў створан у горадзе народны тэатр. Таленавітых людзей у нас шмат.

Горад сёння за партай. Кожны трэці жыхар займаецца ў школах рабочай моладзі, тэхнікумах, інстытутах. Вялікая колькасць маладых рабочых наведвае заняткі філіяла палітэхнікума. Для навучэнцаў створаны ўсе ўмовы. Наш завод адпусціў для кабінетаў тэхнікума хімічныя рэактывы, дапамог арганізаваць кабінеты.

Многія студэнты праходзяць у нас практыку, а потым уладкоўваюцца на заводзе па сваёй спецыяльнасці.

Так сказаць, завод стаў своеасаблівай кузняй, дзе куюцца кадры сярэдняга тэхнічнага звяна. А інжы-

нерныя кадры? Гэта пакуль у нас «вузкае месца». У такіх кадрах мы адчуваем вялікую патрэбу.

Даўно ўжо з'явілася неабходнасць, каб у нашым горадзе хімікаў і энергетыкаў быў філіял політэхнічнага інстытута. Міністэрства вышэйшых навучальных устаноў таксама сказала сваё слова «за». Справа—за малым: знайсці будынак для заняткаў. І чым хутчэй кіраўнікі мясцовых органаў знойдуць яго, тым больш будзе карысць і для гараджан, і для прадпрыемстваў горада. А асабліва для тых, хто сёння носіць яшчэ піянерскія гальштукі ці ходзіць у дзіцячыя сады.

Для школьнікаў у горадзе арганізуюцца дзіцячыя кінсеансы, ёсць спецыяльная бібліятэка, музычная школа. На лета многія выязджаюць у піянерскія лагеры.

Я памятаю сваё дзяцінства ў невялікім гарадку Башкіры. На ўсё жыццё запомніўся наш Дом піянераў, шматлікія пакоі, дзе займаліся мы ў розных гуртках. Аб сваіх дзецях, а іх у мяне двое, я не магу гэтага сказаць. Гарадскі Дом піянераў—гэта два пакойчыкі ў няўтульным памяшканні, і праводзіць якую-небудзь работу вельмі цяжка. Было б добра, калі б пры домакіраўніцтвах мы стварылі піянерскія пакоі. Тут можна арганізаваць сустрэчы з цікавымі людзьмі, работу гурткоў наладзіць.

Пагаварылі мы на дамавым камітэце аб стварэнні такога пакоя, у домакіраўніцтве падтрымалі нас. Хутка нашы актывісты наладзяць работу ў першым у горадзе піянерскім пакоі. І я веру, што за першай ластаўкай паляцяць другія.

Арганізавалі на сваім двары некалькі нядзельнікаў, устанавілі тэнісны стол, пляцоўку для гульні ў валейбол пабудавалі. Але такіх двароў, на жаль, у горадзе вельмі мала. Тут жа нічога няма складанага—пагавары з жыхарамі: маўляў, давайце выйдзем на нядзельнік—згодзяцца ўсе. Родны горад ад гэтага стане прыгажэйшы, а дзеці знойдуць заняткаў па душы.

У Светлагорск мы прыехалі з сям'ёй з Краснаярска. Спадабаўся мне гэты горад з шырокімі вуліцамі, прыгожымі дамамі. Горад у піянерскім гальштуку. Побач Бярэзіна коціць свае воды, лес запрашае ў грыбы, ягады.

Тысячам людзей ён стаў родным і блізім. Можа таму і адыходзяць людзі, усміхаючыся, ад аб'явы. Можа таму і не хочуць людзі мяняць кватэру «на Калінінград, трэці паверх з відам на мора, сонечны бок». І вісіць аб'ява, а ахвотнікаў абмену не знаходзіцца. Харошага, прыгожага ніхто мяняць не хоча...

Ніна АЛЯКСЕЕВА,
начальнік АТК Светлагорскага
завода штучнага валакна, член
дамавога камітэта.

ГОРАД У ПІЯНЕРСКІМ ГАЛЬШТУКУ

Міхась ГЕРЧЫК

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

БАЦЬКА

1

Вось як яно часам бывае ў жыцці: прыйдзе ў хату чалавек, паставіць у парозе абшарпаны чамаданчык, змахне пот шырачэзнай, нібы прасціна, насоўкай, і—будзь здароў!—назвай яго бацькам. А які ён, гэты Анатоль Міхайлавіч, бацька Сяргейку, калі і бачыў яго хлапчук усяго толькі разы са два, ды і то не вельмі цікавыя былі гэтыя сустрэчы. Завітаў да іх аднойчы, доўга пераступаў з нагі на нагу ля парога, потым піў з мамай чай, суха пакашліваючы і крыху зайкачыся, распытваў Сяргейку пра школу. А пра школу Сяргейку пыталіся ўсе, хто б да іх ні заходзіў, быццам ён нейкі першакласнік, з якім больш няма пра што гаварыць. Пакрыўджаны, ён нешта буркнуў Анатолю Міхайлавічу ў адказ і, не развітаўшыся, пайшоў у свой пакой: якая яму справа да чужога чалавека!

І вось—колькі часу мінула з таго вечара, а мама глядзіць Сяргейку ў вочы, і не спакойна і стрымана, як заўсёды,—разгублена, засмучана гучыць яе голас:

— Ну, зрабі гэта для мяне, сыноч, ніколі ні аб чым не прасіла, зараз прашу: зрабі!.. Не хочаш бацькам называць, і не трэба,—вунь ты які выцягнуўся. Называй па імя і па бацьку ці дзядзькам, нічога ў гэтым дрэннага няма. Але толькі ты паважай яго, павер мне—харошы ён чалавек, трэба, каб ты яго паважаў.

Любіць ён мяне, разумеш... І я яго люблю. Абрывла мне мая адзінокая жытка, стамілася я. Думаеш, лёгка мне было цябе без бацькі падумаць? Чатырнаццаць гадоў усё адна ды адна... Скончыш ты школу, паедзеш—нават вады конаўку не будзе каму падаць, як захварэю. Вось як яно, сыноч...

Мама гаварыла і таропка аблізвала губы кончыкам языка, быццам яе мучыла смага, і на скулах яе гарэлі чырвоныя плямы. Сяргейка слухаў, прыціснуўшы спіной да халоднай сцяны, і словы абвалаквалі яго пушыстай ватай.

Колькі Сяргейка памятаў сябе, яны жылі ўдваіх: бацька памёр, калі Сяргейку не было яшчэ і года. Думка пра тое, што ў іхнюю сям'ю ўвойдзе нехта трэці, зусім не месцілася ў яго галаве. І толькі калі маці абняла яго за плечы і прыціснула да сябе і ён убачыў яе вочы—чырвоныя, заплаканыя, з сінімі дужкамі, ён раптам зразумеў, што ўсё ў яе з Анатолем Міхайлавічам вырашана і нічога не зменіш. Зразумеў, асцярожна адхінуў яе і выйшаў з кватэры.

Паблукаўшы па вуліцы, Сярожка залез у альтанку на двары, падняў каўнер, зябка засунуў у рукавы рукі і застыў.

Бацька... Колькі разоў за ўсе гэтыя гады прыходзіў ён у Сяргейкавы сны, кучаравы, белазубы, з добрай усмешкай у куточках тоўстых, адтапыраных губ—такі, якім Сяргейка штодня бачыў яго на вялікай фата-

графіі ў маміным пакоі. Прыходзіў, сядзеў на край ложка, клаў руку на плячо, зазіраў у вочы. Колькі разоў па начах Сяргейка ўзахлёб расказваў бацьку, як кепска яму жывецца аднаму,—не, не тое, каб яму нечага не хапала, каб ён апрануты быў ці абуты горш за іншых хлапчукоў, зусім не таму...

...І вось цяпер у іхнім доме паявіўся чалавек, якога ён павінен называць бацькам або дзядзькам, ці проста Анатолем Міхайлавічам. Бацьку зараз, напэўна, было б, акурат, столькі, колькі яму, але над Анатолем Міхайлавічам не злітаваўся час: у яго высокія залысіны на лбе і не белыя, як у бацькі, а жоўтыя пракураныя зубы. І не тоўстыя, добрадушныя ў яго губы, а тонкія, шэрыя; пакашліваючы, ён прыкрывае іх рукою; і на пальцах у яго пучкі тоненькіх рыжых валасоў, а вочы схаваны глыбока пад бровамі—уважныя, шэрыя...

Усё ў яго не так, і сам ён увесь не такі, як Сяргейкаў бацька, і нічога не цяміць у тэхніцы; ён звычайны бухгалтар і працуе разам з мамай на заводзе. Як яна на рабоце, ён нацягвае на рукі сінія сацінавыя наруканікі, каб не выціраліся аб стол рукавы пінжака—Сяргейка забег аднаго разу да мамы, бачыў...

У доме насупраць адно за адным гаслі вокны. Сяргейка адшукаў свае вокны на шостым паверсе, пад самым дахам—у маміным пакоі гарэла святло—і раптам падумаў, што яна цяпер адна ляжыць і плача, уткнуўшыся ў падушку. Ён шчыльней захінуўся ў куртку, каб суняць непрыемныя дрыжыкі, і выйшаў з альтанкі.

Не пераводзячы дыхання, Сяргейка ўзбег на шосты паверх і націснуў гузічак званка. І ў той жа момант дзверы расчыніліся, быццам за імі яго ўжо даўно і цяплява чакалі.

На парозе стаяў Анатоль Міхайлавіч. У руках ён камячыў клятча-

стую насоўку, а збоку, ля палічкі з абуткам, стаяў ягоны абшарпаны чамадан.

— Здароў, Сяргей,—ледзь адступішы ўбок, першы ўсчаў гаворку Анатоль Міхайлавіч і працягнуў руку.

— Прывет, я ваша цёця,—рэзка адсек Сяргейка, адхінуў яго руку, прайшоў у свой пакой і шчыльна зачыніў за сабою дзверы.

2

Раніцаю маці пастукала.

— Сяргей, ідзі снедаць.

— Не хачу,—адказаў ён, але потым перадумаў, зайшоў.

У шклянках некрануты астываў чай. Маці чамусьці перастаўляла з месца на месца талерку з бутэрбродамі. Анатоль Міхайлавіч моўчкі стаяў ля акна. Сяргей глянуў на яго, ён павярнуўся на гэты позірк.

— Добрай раніцы, Сяргей.

Але Сяргей прайшоў паўз яго, як учора ў калідоры, не да стала, за якім застыла маці, не, ён прайшоў да сцяны, дзе над тахтой вісеў партрэт бацькі, і стаў яго здымаць, сілячыся суняць у руках дрыжыкі.

— Што ты робіш?—ускрыкнула маці і, упусцішы талерку, памкнулася да сына, але Анатоль Міхайлавіч пераніў яе і глуха сказаў:

— Не трэба, Ксёня. Гэта—партрэт яго бацькі. Няхай бярэ.

Вяровачка, на якой вісеў партрэт, як на тое ліха, не адвизвалася. Сяргей ірвануў—са сцяны выскачыў цвік. Партрэт хіснуўся і, мусіць, зваліўся б на падлогу, калі б Анатоль Міхайлавіч не падхапіў яго.

— Трымай.

Сяргей з нянавісцю выхапіў партрэт у яго з рук і выйшаў. Ля парога ён на міг азірнуўся: на выгарэлых шпалерах цямнела прамавугольная пляма, а маці глядзела на яго, сціснуўшыся, як ад удару. «Ну і добра»,—падумаў Сяргей і захлопнуў дзверы.

...Вайну лягчэй аб'явіць, чым весці, але Сяргей вырашыў ваяваць да пераможнага канца. Што гэта можа быць за «пераможны канец»—над гэтым ён не задумваўся. Ён жыў так, нібыта Анатоля Міхайлавіча не было ў доме: не заўважаў яго, не размаўляў, не сядзеў разам за стол—еў у адзіноцтве, на кухні; вярнуўшыся з вуліцы, замыкаўся ў сябе ў пакой. Маці некалькі разоў спрабавала з ім пагутарыць, але ён вырываўся і ўцякаў на двор: баяўся, каб не расчуліла.

Анатоль Міхайлавіч таксама жыў так, нібыта Сяргей зусім не існаваў. Больш ён не вітаўся з ім; сутыкнуўшыся ў калідоры ці на кухні, ветліва саступаў з дарогі; ні пра што не распытваў. Толькі зрэдку Сяргей перахопліваў яго позірк, уважлівы і нават нейкі спачувальны, і ад гэтага позірку ў яго на душы пачыналі скрэбці кошкі.

Неўзабаве, аднак, Анатоль Міхайлавіч зрабіў спробу з ім памірыцца. Настаў Сяргейкаў дзень нараджэння. Звычайна ў гэты дзень маці пякла пірог, варыла вялікую каструлю кампоту, Сяргей збіраў хлопцаў са

свайго класа, і яны весяліліся аж да самага вечара. І на гэты раз маці спякла пірог, але Сяргей нікога да сябе не запрасіў. Ён позна вярнуўся са школы, скося глянуў на святочны стол, за якім сядзелі, чакаючы яго, маці і Анатоль Міхайлавіч, і пайшоў абедаць на кухню.

Ён наліваў суп, калі на кухню зайшлі маці і Анатоль Міхайлавіч. Маці глянула на талерку ў яго руках і прыкусіла губу. Анатоль Міхайлавіч заўважыў гэта і сціснуў яе локца. І тады яна праз сілу ўсміхнулася (ледзь не расплакаўся Сяргей ад гэтай горкай усмешкі) і сказала:

— Вінуем цябе з днём нараджэння, Сяргейка. Табе сёння споўнілася чатырнаццаць, ты ўжо зусім дарослы... Жадаем табе, сыноч, вялікага-вялікага шчасця.

Яна сказала гэта, а Анатоль Міхайлавіч выняў з кішэні каробачку і працягнуў яму. Сяргей толькі глянуў на каробачку і адразу здагадаўся, што гэта—гадзіннік, гадзіннік «Спартыўны», той самы, пра які ён марыў. Але адкуль Анатоль Міхайлавіч дазнаўся, што якраз пра такі гадзіннік марыў Сяргей? Маці сказала? Яны абое заадно, абое... «Добра, зараз я з вамі абамі паквітаюся»,—адчайна падумаў Сяргей і, паставіўшы талерку на кухонны столік, рэзка сказаў:

— Купіць мяне хочаце, Анатоль Міхайлавіч? За трыццаць чатыры рублікі? Дзешава цэніце.

Маці зблелала і схапіла Анатоля Міхайлавіча за руку, быццам баялася, што ён яго ўдарыць. І Сяргей раптам увесь напружыўся, адчуўшы, што ён і сапраўды можа ўдарыць; бацька, напэўна, ударыў бы, не дараваў бы, але ж то—бацька, а гэты—хай толькі паспрабуе...

Але Анатоль Міхайлавіч і не збіраўся «спрабаваць». Ён паклаў гадзіннік у кішэню і асцярожна пагладзіў маці па руцэ.

— Дзешава цаню? А пры чым тут грошы? За ўсё сваё жыццё ты яшчэ не зарабіў ні капейкі, адкуль табе ведаць, што гэта такое? Ва ўсякім выпадку, гэты гадзіннік—твой, можаш узяць яго, калі табе захочацца.

Ён суха закашляўся і выйшаў. Маці стомлена апусцілася на табурэт і, пакуль Сяргей еў, глядзела на яго і дыхала глыбока і часта.

— За што ты яго ненавідзіш?—нарэшце, нягучна сказала яна.—Што ён зрабіў табе кепскага? Ці—мене? Я ніколі гэтага табе не гаварыла, але Анатоль Міхайлавіч дзевяць гадоў чакаў майёй згоды. І я дзевяць гадоў гаварыла: «не»,—ты быў маленькі, мне ўсё здавалася, што табе будзе кепска з айчынам... Я аддала табе ўсю сваю маладосць, а ён—любіць мяне, ты ж вялікі ўжо, ці ж ты не можаш гэтага зразумець? Ён любіць мяне і цябе ён любіць і жадае табе добра,—чым ён заслужыў тваю нянавісць? Чаму ты праз нейкую хлапечую ўпартасць атручваеш жыццё і сабе, і мне, і яму? Ён таксама хлябнуў гора на сваім вяку, ты не маеш ніякага права так дрэнна з ім абыходзіцца.

Сяргей адсунуў талерку і паглядзеў на маці. Яму захацелася, як у далёкім дзяцінстве, абняць яе, ут-

кнуцца галавой ёй у калені і заплакаць і гаварыць скрозь слёзы нейкія харошыя словы, даваць нейкія абяцанні... а якія? Бо Анатоль Міхайлавіч і сапраўды не зрабіў яму нічога дрэннага, не сказаў ні адзінага слова, якое магло б яго пакрыўдзіць,—усё гэта разумее Сяргей, але ён не можа з сабою нічога зрабіць. І ён адвярнуўся да акна, каб не бачыць яе вачэй, але яна ўстала, узяла яго за плечы і павярнула да сябе.

— У мяне хворае сэрца,—ціха-ціха сказала маці.—У мяне вельмі хворае сэрца, Сяргей. Калі гэта не скончыцца, баюся, каб табе не давалося павесіць у сябе ў пакой і мой партрэт.

І маці выйшла, бясшумна прычыніўшы дзверы, а Сяргей як сядзеў за кухонным столікам, так і астаўся сядзець, сціснуўшы рукамі скроні. Добра, чорт яго бяры, з Анатолем Міхайлавічам ён больш не будзе агрызацца, няхай толькі мама супакоіцца і больш не хвалюецца... Ён не капітулюе, не, ён проста адступіць, затоіцца ненадоўга, да канца навучальнага года. А потым паступіць у рамеснае вучылішча або ў тэхнікум і пераедзе ў інтэрнат, а мама хай жыве, як хоча, толькі каб жыла... Ніколі не зычыў ёй зла Сяргей, хіба ж можна зычыць зло сваёй маці! Добра, ён пацерпіць. Дзеля яе.

3

На першы погляд усё наладзілася. Цяпер Сяргей разам з усімі сядзеў за стол, не фыркаў, калі маці падклала яму лепшыя кавалкі. Раніцай ветліва здароўкаўся з Анатолем Міхайлавічам. А наогул стараўся радзей трапляцца на вочы—удзень, калі Анатоль Міхайлавіч і мама былі на рабоце, рабіў урокі, па вечарах ішоў на трэніроўкі баскетбольнай секцыі ці ў кіно, ці да сяброў.

Але выпадалі вечары, калі яму не было куды дзявацца, і тады ён спадцішка з цікаўнасцю назіраў за Анатолем Міхайлавічам. Усё, што ён рабіў, ніколі не павышала ў яго вачах аўтарытэт айчыма, а, наадварот, выклікала паблжлівую ўсмешку. Ён занадта часта займаўся зусім не мужчынскай работай, гэты Анатоль Міхайлавіч. І справа не ў тым, што пасля абеду ён сам збіраў посуд і спяшаўся памыць яго, раней Сяргей таксама мыў за сабою талеркі,—але ён з сур'ёзным выглядам сцвярджаў, што яму гэта падабаецца. Яму падабалася абсалютна ўсё, што рабіла мама. Ён выкручваў бялізну, памытую мамай, лоўка прасваў просціны і навалочкі, паплёўваючы на пальцы і прабуючы, ці гарачы прас. Узброіўшыся анучамі і паперай, ён праціраў вокны, выбіваў дыван і дарожкі, хутка і весела доўгімі серпанцінамі абіраў бульбу.

Аднойчы, калі Сяргей вярнуўся дадому, Анатоль Міхайлавіч босы, у падкасаных штанах стаяў на каленях у ягоным пакойчыку і, намагаўшыся анучу на палку, выціраў пад тахтой пыл. Вымытая падлога блішчэла, нібыта яе па фарбе яшчэ пакрылі лакам.

Сяргею стала няёмка, і, каб за-

глушыць гэта пачуццё няёмкасці, ён груба крыкнуў:

— Што вы робіце? Хто вас прасіў?

Анатоль Міхайлавіч зняў з палкі анучу, выпаласкаў яе, выкруціў і толькі пасля гэтага ўстаў з калення і падняў на Сяргея вочы.

— Хіба ты не бачыш, мыю падлогу, — суха пакашліваючы, адказаў ён. — Вядома, мяне пра гэта ніхто не прасіў. Але ж калі падлогу не вымыю я, то давядзецца мыць маме. А я — мацнейшы за яе, я — мужчына.

Ён гаварыў пра сябе, пра сябе і пра маці, ён нават не ўспомніў пра Сяргея, быццам зусім не браў яго ў разлік, і Сяргей адчуў, нібыта яго абдало вярм.

— А я, па-вашаму, не мужчына?! — са злосцю ўсклікнуў ён.

Анатоль Міхайлавіч паціснуў плячыма.

— Калі ты лічыш сябе за мужчыну, дык чаго ж ты стаіш? Бяры анучу, памажы мне дамыць падлогу.

— І не падумаю, — задыхаючыся, крыкнуў Сяргей. — Я знайду сабе занятка больш цікавы. А вы... А вы...

— Сяргей!

Пранізлівы мамін крык апёк Сяргея, прымусіў яго павярнуцца. Маці стаяла ля дзвярэй, і нейкія скруткі павольна падалі з яе рук. Нарэшце, яны ўпалі; мама паднесла руку да горла, нібыта задыхалася, і ўжо не крыкнула, а прашаптала: «Сяргей» — і цяжка асела на падлогу.

У той жа момант Анатоль Міхайлавіч адштурхнуў яго ўбок і кінуўся да маці. Ён паклаў яе на тахту і стаў таропка капаць у лыжачку нейкае лякарства, а кроплі не падалі ў лыжачку і падалі на падлогу. Потым, як скрозь сон, Сяргей чуў, як ён крычаў у тэлефонную трубку: «Хуткая! Хуткая! Калі ласка, хутчэй!» І яшчэ нешта ён крычаў, але Сяргей ужо не чуў. Ён стаяў ля дзвярэй і расшыранымі ад жаху вачыма глядзеў на маці, на яе твар, што зрабіўся раптам такі шэры, на завіток валасоў ля скроні, і яму самому хацелася крычаць на ўвесь дом, на ўвесь свет, крычаць ад страху, ад гора.

Кінуўшы трубку, Анатоль Міхайлавіч падышоў да Сяргея, схопіў яго за каўнер кашулі і так сціснуў, што пераняло дыханне.

— Гэта ты... — прашаптаў ён збялеўшымі губамі. — Я думаў, ты чалавек, а ты... Ты проста не варты таго, каб мець такую маці...

Анатоль Міхайлавіч не дагаварыў і рэзка выштурхнуў Сяргея з пакоя.

Павольна плыў за акном шэры асенні дзень, а дождж сачыўся па мутных шыбах павольна, неахвотна. Аднекуль здалёку, з-за парку, плылі і плылі рыхлыя, набраклыя воблакi, і асфальтавае шасэ ўнізе здавалася Сяргею чорнай застылай ракой. Потым у ёй расплыліся жоўтымі плямамі адлюстраваліся запаленыя ліхтары, струмені дажджу заіскрыліся ў іх святле, і Сяргей адчуў на сваіх плячах халодныя рукі Анатоля Міхайлавіча.

— Паеш і сядай за ўрокi, — нягучна сказаў ён. — Мама засмуціцца, калі заўтра ты не пойдзеш у школу.

НОВЫЯ КНІГІ

Павел Кавалёў. Падзенне Хвядоса Струка. Аповесць пра нялёгкую, але высакародную працу нашых савецкіх чэкістаў, пра іх баявыя справы. У цэнтры аповесці чэкіст Архiп Іванюк, які ўзначальвае выкрыццё былога паліцая, агента замежнай разведкі Хвядоса Струка.

Ігар Хадановіч. За акном дождж. Аповяданні заўчасна загінутага маладога пісьменніка І. Хадановіча — гэта ўсхваляваная споведзь нашага сучасніка, актыўнага, маральна чыстага чалавека, які прагне рабіць людзям добра. Аповяданні вызначаюцца высокім эмацыянальным напружаннем, тонкімі псіхалагічнымі матывіроўкамі, жывою выразнаю моваю.

Міхась Рудкоўскі. Сінія Брады. Гэта другі зборнік маладога паэта. Лірычны герой яго вершаў — наш сучаснік. Ён усе свае пачуцці, сваё ўменне імкнецца аддаць Радзіме. Перад ім адкрываецца навакольны свет ва ўсёй сваёй шматграннасці і складанасці.

І Сяргей паслухмяна сеў за стол, торкаў відэльцам у халодную бульбу, потым перапісваў практыкаванне, зусім не задумваючыся над тым, што піша. У працыненныя дзверы ён бачыў маці, якая ляжала на тахце, і тугі завіток валасоў у яе на скроні, і нязвычайна белыя рукі яе, што ляжалі на коўдры. Сяргей глядзеў на гэтыя рукі з тоненькімі жылкамі, падобнымі на ручаінікі, і думаў, колькі ім давялося перарабіць за жыццё рознай работы: мыць, шыць, цыраваць, варыць... Яны заўсёды былі ў руху, мамыны рукі. Сяргей яшчэ ніколі не бачыў іх вось так спакойна складзенымі на коўдры — мама раней за яго ўставала і пазней клалася спаць, і на ўсім у кватэры ляжаў адбітак яе рук.

Потым ён перавёў позірк крыху лявей, туды, дзе, сагнуўшыся і абхапіўшы калені рукамі, сядзеў Анатоль Міхайлавіч. Глыбокія зморшчынкі збягалі па ягоных шчоках да куточкаў губ — раней Сяргей не заўважаў гэтых зморшчак. І тонкага, як асенняя павуцінка, срэбра на скронях не заўважаў, і стомленых апущаных плячэй.

Горад і годы. Горад-прыгажун, аваяны славай рэвалюцыйных баёў і гераічнага падполля, адзін з буйнейшых у краіне цэнтраў прамысловасці, навукі і культуры. Такім ведаюць сёння Мінск — сталіцу Беларусі.

Лепшыя літаратурныя творы, прысвечаныя Мінску, і складаюць зборнік «Горад і годы». Кніга багата ілюстравана.

Еўдакія Лось. Яснавокія малывы. Зборнік новых вершаў Е. Лось уласціва тэматычная разнастайнасць, шчырасць, з якой аўтар дзеліцца сваім паэтычным роздумам пра Радзіму, пра грамадзянскі абавязак чалавека, пра сённяшні дзень і пра будучае.

Сяргей Панізнік. Кастры Купалля. Вершы маладога паэта з'явіліся ў друку некалькі гадоў назад. Яны зацікавілі чытача свежасцю інтанацый, навізнай зместу. Адна з асаблівасцей вершаў С. Панізніка — эмацыянальная ўсхваляванасць, непасрэднасць.

Сяргей нават не заўважыў, як заснуў, прыціснуўшыся шчакой да сшытка, а калі прагнуўся і падняў галаву, гадзіннік на сцяне паказваў палову пятай. У мамыным пакоі паранейшаму мякка цяпліўся начнік, і дзверы былі прачынены, і Сяргей зноў убачыў Анатоля Міхайлавіча. Як і тады, шэсць ці сем гадзін назад, ён сядзеў ля тахты, абхапіўшы калені рукамі.

І здалася Сяргею, што глыбейшыя сталі ў яго на шчоках зморшчкі і гусцейшая на скронях серабрыстая павуцінка, і гарачая хваля нерастрачанай, няўцямнай пяшчотнасці захліснула хлапчука. Ён устаў, рыўком адкінуў з ілба валасы, зайшоў у пакой, асцярожна дакрануўся да пляча Анатоля Міхайлавіча і ціхенька сказаў:

— Вы... Ты ідзі паспі... Я пасяджу.

Анатоль Міхайлавіч прыўстаў, паклаў руку на плячо і пасадзіў з сабою побач.

Так яны сядзелі да раніцы. Сядзелі і маўчалі. Пакуль не прагнулася маці.

— ЮЛЬКА, ты маладзейшая, скокні на ровары да кладаўшчыка, прывязі мяшкі агуркі ссыпаць.

— Многа браць трэба?

— Штук пятнаццаць ды маіх дзесяць, павінна хапіць.

Ганна Фёдораўна Жолудзева вывела з хлява веласіпед, аддала яго Юльцы, а сама пайшла да жанчын, якія сядзелі з кошыкамі на ўзгорку ля лазні, чакалі пачатку работы.

Сёння быў масавы збор агуркоў.

Прышло не ўсё звяно. «Але нічога,— падумала Ганна Фё-

ліся фельчар медпункта Соня Казінец і санітарка.

— Мы вас чакаем,— узрадалася Соня.— Трэба вам зрабіць пробу на рэакцыю Манту.

— А гэта што такое?— недаверліва глянула на іх Юлька.

— Найноўшы метады дыягностыкі туберкулёзу. Раней рабілі рэакцыю Пірке, а Манту больш эфектыўная. Робім яе ўсім жанчынам і мужчынам ад 18 да 30 год. Выяўляем схільнасць да туберкулёзу...

Соня гаварыла так, быццам адказвала на экзамене (яна, відаць, зусім нядаўна з ім развіталася), і ў той жа час спрыт-

Выйшла другі раз замуж сюды, у вёску Стрыгін, думала: можа на другім месцы шчаслівейшае жыццё будзе. Муж захварэў на туберкулёз. Не было грошай на лякарствы— памёр. Так і гаравала ўсё жыццё адна з чатырма дачуш-камі. Перабіваліся з хлеба на квас пры буржуазнай Польшчы.

Толькі і жыць сталі, калі пасля вайны калгас у іх арганізавалі. Толькі тады спала спакойна, не баючыся за заўтрашні дзень.

Цяпер дачкі павырасталі, свае сем'і займелі, і маці пры іх. І ёй добра, бо добра ім.

А калі ўспомніць яна сваю маладосць— горка ёй становіцца і крыўдна, што прайшлі яе маладыя гады ў нядолі.

Яўгення Патапаўна цяжка ўздыхнула і нізка схіліла над агурэчнікам сіваю галаву...

У тры гадзіны прыйшла машына. У кузаве ўжо стаялі мяхі другога гароднага звяна гэтай жа брыгады.

Грузіліся, спяшаліся: каб хця паспець прыехаць у Бярозаўскую нарыхтоўчую кантору да канца рабочага дня.

Паспелі. На двары сцяной былі складзены новенькія скрынкі. Гарой ляжалі дошчач-

А Д З І Н Д З Е Н Ь

дараўна,— калі добра ўзяцца, да абеду тоны дзве можна будзе набраць».

Усё звяно збіралася толькі тады, калі работа была тэрміновая: праполка, напрыклад. А цяпер на збор агуркоў прайшлі тыя, у каго быў час, хто паспеў рана-раненька закончыць хатнюю работу, накарміць усё жывое.

— Бабанькі, займайце радкі, пачнём!

Жанчыны пайшлі па радах, а праз колькі хвілін у мяшкі, што захапіла з сабою звенявая, з кошыкаў пасыпаліся зялёныя з пупырышкамі сакавітыя гуркі.

А Юлька вывела ровар са старшынёвага двара, спрытна ўскочыла на сядзенне і запыліла па шырокай вясковай вуліцы міма звезеных з хутароў дабrotных хат пад шыферам, над якімі тырчэлі, упіраліся ў неба тэлевізійныя антэны; міма сярэдняй школы— цаглянай прыгажуні, узведзенай шэсць гадоў назад. З садам спартыўнай пляцоўкай. Ля слупа з шылдай: «Прыпынак аўтобуса, вёска Стрыгін» Юля павярнула налева.

Ля сцяны новага сельмага, адкрытага можа тыдзень назад, стаяла некалькі веласіпедаў— гэта прыехалі школьнікі кніжкі купляць. А вечарам, пасля работы, зноў сцяна будзе застаўлена роварамі і матацыкламі.

Калі Юлька вярнулася на поле, там, ля жанчын, завіха-

на працёрла руку Юлі эфірам, капнула нейкай вадкасці і моцна націснула маленькім пёркам.

— Вось і ўсё. Калі праз дзень пачырванее— зайдзіце да нас у медпункт. А цяпер,— яна павярнулася да сваёй памочніцы,— пойдзем па хатах.

Дзяўчаты сабралі ў сумку медыкаменты і пайшлі ў бок вёскі. Потым зноў пойдучы ў поле, дзе людзі працуюць, каб зрабіць ім, людзям, прывіўкі на гэту найноўшую рэакцыю Манту.

Яны робяць сваю работу, лічаць яе звычайнай, будзённай. Яны пайшлі і не заўважылі нават, якім доўгім поглядам праводзіла іх Яўгення Патапаўна Гурэцкая, старая жанчына, якая ўжо даўно выйшла на пенсію ў калгасе, але летам, пакуль яшчэ можа, разам з маладзейшымі ідзе на працу.

І няўцям было дзяўчатам, якія думкі выклікаў іх прыход у старой жанчыны. А думкі былі сумныя, і не за сённяшні дзень, а за далёкае мінулае...

«Каб вось так, як цяпер,— думала жанчына,— было тады, у гады яе маладосці! Без паноў. З клопатамі пра чалавека. Зусім інакш склалася б яе жыццё. А так... захварэў муж і двое малых дзяцей. Як ні старалася яна бегаць да паноў на заробкі аж у Івацэвічы, за дваццаць пяць кіламетраў— лякарствы дарагія былі,— так і не змагла зарабіць на іх. Памёр муж, памёрлі і дзеці.

Палагел Барысаўна Прахніва. Герой Сацыялістычнай Працы з калгаса «Камінтэрн» Марліўскага раёна.
Фота Л. Эйдзіна.

ЖЫЦЦЁ ЗАГАДВАЕ

кі. Раздаваўся рытмічны перастук малаткоў. Сезон збору гародніны і фруктаў толькі пачынаўся, ураджай абяцае быць багатым, і кантора рыхтавалася. Сто тон бульбы трэба адгрузіць на Кубу. Туды ж пойдзе частка яблыкаў і груш.

Пакуль згружалі з машыны мяхі з гуркамі і гуркі, што не ўлезлі ў мяхі і ляжалі навалом, падышоў загадчык канторы Канстанцін Іванавіч Тарасевіч.

— Адзін сорт прывезлі? — спытаў ён у Ганны Фёдарэўны.

— Не, некалькі. — І яна пачала пералічваць: — «Нерасіма», «Нежынскія», «Доўжык», «Вязнікоўскія».

Канстанцін Іванавіч слухаў і згодна ківаў галавой. Сарты — добрыя для засолкі.

— Колькі прывезлі?

— Дзве тоны сорак кілаграмаў — я і 450 кілаграмаў другое звяно.

— Заўтра да абеду ўсе ў бочках будуць. Выручае ваш калгас, дае раёну гародніну, — сказаў Канстанцін Іванавіч.

Калгас імя Кірава не толькі «выручае» раён, даючы звышпланавую гародніну. У першую чаргу ён выручае сябе. Амаль дзвесце тысяч рублёў прыбытку прынеслі калгасу летась шэсць гародных звенняў. І сёлета будзе не менш.

...З Бярозы Ганна Фёдарэўна вярнулася, калі свёкар Сцяпан Апанасавіч пераймаў карову, што ішла з поля.

Івана Сцяпанавіча, мужа, дома не было. Ды ён ніколі і не прыходзіў так рана. Старшыня. Клопатаў у яго больш, чым у каго іншага.

На стала ляжалі пачак свежых газет і пісьмо.

Ганна Фёдарэўна ўзрадавалася, падумала: сын Мікалай прыслаў з Алтайскага краю, усё абяцае ў госці прыехаць. Ганна Фёдарэўна вельмі чакае яго з унучаткамі, але і разумее: не едзе, значыць не можа. Галоўны інжынер элеватора. А вось дачка Жана прыязджала з Брэста. Пабыла месяц. Жана — брыгадзір на хлебавародзе. Як і Мікалай, закончыла Маскоўскі тэхналагічны інстытут харчовай прамысловасці. І цяпер яшчэ на двары пад лаўкай стаіць грузавік, які забыўся ўнучак Ігарок. А Міша, самы малодшы сын, у музыкі падаўся, на баяне грае. Тры курсы музычнага вучылішча скончыў і ў армію пайшоў. Піша пісьмы аж з Казахстана. Можа ён прыслаў?

Пісьмо было з Асіповіч, ад пляменніцы, якая запрашала на вяселле.

«Трэба будзе паехаць», — рашыла Ганна Фёдарэўна, запаліла газавую пліту і пачала рыхтаваць вячэру.

Гал. ПЯТРОВА

Вярозаўскі раён.

Старшыня калгаса «Чырвоная Армія» Герой Сацыялістычнай Працы Міхаіл Ісакавіч Кац збіраўся ў Смаленск, на абласную выстаўку жывёлагадоўлі. Паездка павінна быць цікавай: па-першае, Віцебская і Смаленская вобласці саборнічаюць паміж сабою, па-другое, профіль гаспадаркі жывёлагадоўчы. Апрача таго, паміж калгасам «Чырвоны дабраволец» Смаленскай вобласці і калгасам «Чырвоная Армія» Віцебскай вобласці даўно ўжо існуюць сяброўскія сувязі. Кіраўнікі дзвюх гаспадарак разам са сваімі перадавікамі часта ездзяць у госці адзін да аднаго, пераймаюць вопыт. І хоць асноўны напрамак у «Чырвоным дабравольцы» — ільнаводчы, кіраўнікі гэтага калгаса зацікавіліся новымі формамі арганізацыі працы на фермах і прыязджалі да сваіх беларускіх сяброў, на берагі маляўнічай Дзвіны.

Двухзменная работа на фермах — справа зусім новая і патрабуе ўважлівага вывучэння. Пазнаёміцца з новай арганізацыяй працы прыязджаюць і далёкія і блізкія суседзі. Сельская гаспадарка — адна з самых «капрызлівых» галін народнай гаспадаркі, тут трэба быць вельмі асцярожным. Калгаснікі навучаны горкім вопытам папярэдніх гадоў і цяпер, атрымаўшы ўсе правы для развіцця ініцыятывы на месцах, усякае пачынанне вывучаюць старанна, прыдзірліва.

Вось і зараз з суседняга Шумілінскага раёна ў самы разгар палявых работ прымчаліся кіраўнікі калгаса «Дзвіна», галоўны заатэхнік саўгаса «Сіроцінскі» тав. Кісялёў, намеснік начальніка Шумілінскага вытворчага ўпраўлення тав. Рэут і галоўны заатэхнік тав. Марчанка. Пагаварыўшы са старшынёй і з галоўным аграномам Анатолям Сцяпанавічам Хлусяковым, пайшлі на ферму. Трэба на ўсё паглядзець сваімі вачыма, прыкінуць, уважыць. З гутаркі высветлілася галоўнае: працаваць у дзве змены магчыма толькі тады, калі на ферме поўнасцю механізаваны ўсе працэсы, наладжана механічнае даенне і аўтапаенне, ёсць малакаправод.

У калгасе на двухзменную работу пакуль што пераведзены толькі дзве фермы: у трэцяй і ў другой брыгадах. У першай брыгадзе нядаўна закончана ўстаноўка малакаправода і ўсё падрыхтавана для двухзменнай работы. Госці рашылі пабыць перш за ўсё ў самай аддаленай брыгадзе — у трэцяй.

Машына мчыць па пыльнай палявой дарозе сярод высокага збожжа. Відаць вялікія і малыя стагі канюшыны. Пажаўцелыя канюшынішчы выглядаюць як пагарэлыя, трава не расце, другога ўкосу, відаць, не будзе. Радыё трэці дзень ужо абяцае дождж, а ён усё ходзіць бокам, на небе ніводнай хмаркі, прырода анямела ў чаканні дажджу. На палях то тут, то там узнікаюць над зямлёй варонкі з пылу, вихор прабягае па аўсах і канюшынішчах. Вось і трэцяя брыгада: на стыку дзвюх

галоўных вуліц ідзе будаўніцтва, закладзен Дом жывёлаводства. Крыху далей, ля самага лесу, бялее доўгі будынак. Гэта — ферма. Здалёку на фоне лесу яна здаецца маленькай.

Статак яшчэ пасецца ў полі, і я не спяшаюся. Прыемна прайсціся па калгаснай вуліцы, любуючыся зелянінай садоў і стракатасцю хат. Тут яшчэ не ўсё ўніфікавана, як у горадзе, дзе свой дом часам можна адрозніць ад суседняга толькі па нумары.

Па прыкметах, якія мне казалі, пазнаю домік даяркі Лявонавай. З Верай Іванаўнай мы сустрэліся ля самай каліткі. Праз некалькі хвілін нас дагнаў яе муж, малады чалавек, хударлявы і немнагаслоўны. Пакуль мы размаўлялі, ён ішоў наперадзе, не ўмешваючыся ў размову і думаючы пра нешта сваё. У Веры Іванаўны вельмі добрыя і вельмі блакітныя вочы, паходка шырокая, няспешная.

Раней усё, бывала, бягом бегала. Ад зары да зары на ферме працавала. Як гэта цяжка! А цяпер навучылася хадзіць. Нават самой дзіўна.

Я не перабіваю Веру Іванаўну, хоць добра ведаю, якая іншы раз непасільная праца ляжала на плячах калгасных даярак. Не сакрэт, што многія фермы толькі называліся фермамі, а на самай справе гэта былі паўразваленыя хлявы, дзе каровы тапіліся ў гнаі. Ваду вазілі туды ў бочках або насілі на каромыслах. Паспрабуй, напасі яе ў зімовы галалёд з рэчкі або з возера.

Вядома, высокіх паказчыкаў у тых даярак не было, але ўсе яны заслужылі і добрага слова і ўзнагарод хоць бы за тое, што ў цяжкую гадзіну не далі заняпасці грамадскай жывёлагадоўлі. Гэта міжволі ўспамінаеш цяпер, аглядаючы новыя фермы з іх дасканалай механізацыяй, і радуешся: знікаюць грані паміж горадам і вёскай, паміж гарадской працай і сельскай.

Ці знізілася зарплата даярак пасля механізацыі ферм і пераходу на двухзменную работу? Наадварот, павялічылася. Да статкова зазірнуць у ведамасці, каб пераканацца ў гэтым: Валя Піскунова — 185 рублёў, Аня Баранова — 180 рублёў, Вера Лявонава — 207. Пастухі Васіль Грыгаровіч і Рыгор Бабарнёў зарабілі па 243 рублі за месяц. Гэтыя лічбы гавораць самі за сябе.

Статку яшчэ не відаць, але вароты гасцінна расчынены. Па доўгіх калідорах развозяць на падводах віка-аўсяную сумесь. Даяркі раскладаюць падкормку. Гэта працуе яшчэ першая змена.

Васіль Лявонаў, закончыўшы агляд даільных апаратаў, хоча памагчы Веры Іванаўне раскласці падкормку, але яна няўмольная:

— Рабі сваё. Сама ўпраўлюся.

Шумілінцы ўсё ўжо агледзелі, усё запісалі, усё падлічылі.

— Так, усё гэта намнога палягчае ра-

боту. Скажыце, Вера Іванаўна, куды вы цяпер падзеце вольны час?

— А хіба няма чаго дома рабіць?

— Цяпер хоць будзе калі з мужам пасварыцца, — жартуе хтосьці.

— Вось ужо і няпраўда, — успыхвае Вера. — Раней, не скажу, было: сварыліся. А чаму? Бо хатнімі справамі не было калі займацца: дзіця дагледзець, абед згатаваць. Вось і сварыліся. А цяпер усё нармальна, і злаваць няма чаго.

— І праўду кажаш, — падтрымлівае Веру Іванаўну падменная даярка Антаніна Кайтанаўна. — Калі на рабоце лад, тады і ў сям'і мір.

Вось і сёння: паспелі адпачыць, парабілі хатнія справы, дзяўчынку спаць паклалі. Цяпер прыйшлі на нейкую гадзіну раскласці корм і папрывязваць кароў, а потым свабодныя да заўтрашняга дня.

...Да 12 гадзін на ферме ўсё было гатова да прыёму кароў. Нібы шумны дажджавы паток, накіравалася ў вароты чорна-стракатая чарада з мычаннем, з дзелавітай паважнасцю. Каровы хутка займаюць свае месцы, дзе іх чакае смачная, сакавітая падкормка, тыкаюцца мордамі ў аўтапалкі.

Загадчык фермы Уладзімір Аляксеевіч Бардзееў уключае рубільнік. Мерна гудзіць матор, штурхае малако па малакаправоду цераз усю ферму на прыёмны пункт. Тут Уладзімір Аляксеевіч пераносіць шлангі з аднаго бітона ў другі, а яго дачка практыкуецца ў арыфметыцы, запісвае даяркам колькасць надоезнага малака. Цяпер Света з бацькам — дыспетчары, якія рэгулююць белы паток. А ўся ферма — гэта вялікая фабрыка малака.

Тры гады таму назад Вера Лявонава скончыла восем класаў і за кароткі тэрмін стала ўмелай даяркай. Працуе дакладна, рытмічна, спрытна падключае даільныя апараты. Васіль, муж Веры, працуе тут жа слесарам-наладчыкам. Новыя прафесіі, невядомыя іх бацькам...

Пасля стараннага вывучэння фермы галоўны заатэхнік саўгаса «Сіроцінскі» — Уладзімір Іванавіч Кісялёў канчаткова пераканаўся ў перавазе малакаправода і двухзменнай работы.

— Так, гэта прагрэсіўна. Двухзменная работа на ферме — праяўленне клопатаў аб чалавеку. Трэба думаць, што новая форма арганізацыі працы атрымае самае шырокае распаўсюджанне, бо так загадвае жыццё.

Ён ахвотна запісвае мне ў бланкот сваё меркаванне:

«Новая арганізацыя працы на ферме заслугуе самай пільнай увагі».

Усе астатнія згаджаюцца з Уладзімірам Іванавічам.

Я расстаюся з гасцямі з Шуміліна ў поўнай упэўненасці, што таварышы Рэут і Кісялёў павезлі з сабой цвёрдае рашэнне ўкараніць у сябе новы метады арганізацыі працы. Яны даб'юцца гэтага ў што б там ні было, бо новае, перадавое абавязкова перамагае.

...Увечары старшыня вярнуўся са Смаленска і падрабозна расказаў сваім калгаснікам, што бачыў на выстаўцы. У гэты ж дзень агульны сход упаўнаважаных калгаса слухаў справаздачу праўлення за першае паўгоддзе і даклады эканамістаў. Запомніліся лічбы: малака пры плане 817 тон калгас надаў 1032 тоны, або 126 працэнтаў плана. Сход ухваліў работу праўлення, унесена шмат каштоўных прапаноў. Намечаны новыя перспектывы.

І. ВАСІЛЕЎСКИ

Віцебскі раён.

КІНААКТРЫСА НОНА МАРДЗЮКОВА

Аднойчы, калі на вясковай вуліцы здымаўся эпізод фільма «Чужая радня»: «спрэчка мужа і жонкі», з групы сялян, якія з цікавасцю сачылі за драматычнай сцэнай, аддзялілася пажылая жанчына і падышла да плачучай гераіні. Здымка спынілася.

Пасадзіўшы на пянёк разгубленую ад нечаканасці актрысу Нону Мардзюкову, жанчына, працягнуўшы ёй гладыш з халодным малаком, спагядліва сказала: «Не плач, любая! І за што гэта ён цябе пакрыўдзіў?»

Актрыса так шчыра іграла, што прымусіла людзей паверыць у кожнае слова, прыняць блізка да сэрца пакуты сваёй гераіні.

Арыгінальнасцю і багаццем жыццёвых назіранняў захапляюць нас вобразы, створаныя Нонай Мардзюковай. Актрыса добра ведае жыццё тых гераінь, якіх ёй даводзіцца іграць, — жанчын з народа. Яна вырасла ў станицы Стара-Шчарбінаўскай Краснадарскага края. Маці Ноны, якая страціла мужа на вайне, гадала шасцярых дзяцей, была старшынёй калгаса і кіравала сельскай мастацкай самадзейнасцю. Нона вучылася, працавала ў полі, даглядала малодшых дзяцей, а вечарамі спявала ў клубным хоры.

Скончыўшы сярэдняю школу, дзяўчына паехала ў Маскву з цвёрдым намерам стаць актрысай. І хоць Нона не ведала напамяць нічога, апрача ўрыўка з камедыі Грыбаедава, які запомніўся ёй са школьных урокаў, рашэнне экзаменацыйнай камісіі Усесаюзнага інстытута кінематографіі аб прыёме Мардзюковай на акцёрскі факультэт было аднагалоснае.

Калі Нона вучылася на 2-м курсе, Сяргей Герасімаў прапанаваў ёй сыграць ролю Ульяны Громавай у «Маладой гвардыі». Вобраз гэты — характар моцны і бескампрамісны, надоўга запомніўся глядачам.

Колькасць сыграных актрысай ролей не вельмі вялікая, але кожная з іх, галоўная або эпізадычная, — чалавек са сваім асаблівым лёсам і непаўторнай індывідуальнасцю. Мардзюкова мае схільнасць да яркіх, розных вобразаў, маючы іх шырокімі мазкамі, імкнецца паказаць характары сваіх гераінь у станаўленні.

Роля старшыні калгаса Сашы Патапавай у фільме «Простая гісторыя» асабліва дарагая Ноне Мардзюковай, бо сцэнарыст Будзімір Мятальнікаў напісаў гэтую ролю спецыяльна для яе. Актрыса здолела ярка, пераканаўча паказаць лёс тысяч рускіх жанчын, якія страцілі ў час вайны мужоў, але ўсё ж знайшлі ў сваіх сэрцах сілы, каб жыць, працаваць, радавацца.

Цяпер актрыса здымаецца ў шырокаэкраннай кінастужцы «Камісар», якая ствараецца на кінастудыі імя

Нона Мардзюкова ў ролі Клаўдзіі Вавілавай у фільме «Камісар».

М. Горкага па матывах апавядання Васіля Гросмана «У горадзе Бярдзічаве» рэжысёрам Аляксандрам Аскольдавым. Вось што расказвае яна пра гэту работу:

— За ролю Клаўдзіі Вавілавай я ўзялася з асаблівым жаданнем. Сцэнарый фільма напісаны спецыяльна для мяне. І гэта добра, калі роля прызначаецца спецыяльна для акцёра, з улікам знешніх дадзеных выканаўцы, яго характару, тэмпераменту. У нас у кінематографіі гэта здараецца, на жаль, вельмі рэдка.

Клаўдзія — вобраз далёка не бытавы; яна як сцяг на ветры, як песня пра рэвалюцыю. Вавілава — уся парыў, на яе долю ў фільме прыпадае мала слоў і вельмі многа дзеяння.

У пачатку карціны мая гераіня — баявы камісар Чырвонай Арміі, грубая, непрыгожая, абвешаная зброяй. Было ў яе ў жыцці і каханне, кароткае, як міг. Каханага забілі ў баі, а Клаўдзія пайшла далей па ваенных дарогах. І вось Вавілава становіцца маці. На адным з прывалаў яна астаецца, а атрад ідзе ў бой.

Сапраўды, такое часам здараецца ў жыцці: адна падзея мяняе ў чалавеку ўсё — характар, привычки, думкі. Адбылося гэта і з Клаўдзіяй. Нараджэнне сына зрабіла яе пшчотнай, адданай маці. Яна не хацела больш ведаць, што навокал ідуць баі.

Аднойчы на вуліцы Клаўдзія сустрэла конны раз'езд. Байцы пазналі свайго былога камісара, а Клаўдзія... Яна не адгукнулася на воклік, што было сіл кінулася ўцякаць. А потым, далёка за горадам, ля адзінокай скалы расплакалася. Але настаў момант, калі аставацца ў тыле стала раўнасільна здрадзе, і Вавілава зноў ідзе на фронт, каб са зброяй у руках змагацца за будучае шчасце свайго сына...

Так, вобраз маёй гераіні нібы ўвабраў у сябе ўвесь боль і радасць нараджэння новай эпохі.

К. РАМАНОЎСКИ

КАШТАНАВАЯ АЛЕЯ

— Што б я зрабіла, каб усё магла? — Ала акінула позіркамі клас. — Я б усім дарыла стужкі — чырвоныя, зялёныя, сінія, белыя. Гаварыла б: ну, бярыце, не адмаўляйцеся, гляньце, якія яны вясёлыя.

— А ты, Васілёк?

— Я доўга думаў, Яўгенія Мікалаеўна. Спачатку мне здалося, што самае лепшае — пабудаваць новы горад. Але я выбраў іншае. Я зрабіў бы так, каб усе дзяўчаткі і хлопчыкі мелі тату і маму. А мой тата паехаў. Назусім. Ён разлюбіў нас! Скажыце, так бывае?

Звініць званок, нібы спалоханы. Ужо расчыніліся дзверы пятага, сёмага, а ў шостым класе цішыня, як быццам пішуць дыктант.

— Значыць, так бывае?

— Не.

Усе ўздыхнулі, і стала лёгка і добра, быццам ніводнай памылкі не зрабілі ў самым складаным сказе.

«Як жа мне пераканаць цябе, Васілёк? Я навучу цябе, дзе ставіць коску, калі неабходны дзеепрыслоўны абарот, пачытаю «Захара Беркута», прынясу Врубеля і раскажу пра яго «Дэмана».

А чаму кінуў цябе бацька? Я вельмі хачу, каб ён вярнуўся. Але ў інстытуце нас не вучылі гэтай складанай навуцы — вяртаць шчасце».

...Вечар закалыхвае сяло. Надзейка заснула, раскідаўшы ручкі на падушцы.

— Ты паглядай на яе, Сцяпан, — просіць Жэня мужа, — я на хвілінку збегаю ў адно месца. Тут недалёка...

— Мусіць, да Васілька? Правініўся? А ў мяне па нямецкай мове «пяцёрку» атрымаў. Слоў шмат ведае і чытае добра.

— Яго кінуў бацька...

Маці Васілька запрашае настаўніцу ў святліцу.

— Дзякуй, што наведася, а то мне ўсё няма калі, — садзіцца насупраць на лаўку, і ў пакоі наступае цяжкае маўчанне. З чаго пачаць? Жэні здаецца, што яна здае экзамен і зараз з трэскам праваліцца. Усе словы і думкі зніклі, і бацька яна перад сабой толькі сумныя вочы жанчыны.

— Вы штосьці дазналіся? Суцяшаць будзеце? — пытае раптам жанчына.

— Не. Васілёк...

— Зноў дурэе? Усыплю яму.

— Не трэба. Я прыйшла сказаць, што ваш сыноч — паслухмяны хлопчык і вучыцца на «чацвёркі».

Твар маці Васілька дабрэе.

— Ён цяпер у мяне гаспадар. Вядома, я хачу, каб ён разумны рос. На каго ж яшчэ спадзявацца? Ваня малы, яму толькі цацкі ў галаве. А з Марыікі што ўзяць? Трэці гадок споўніўся нядаўна.

«Напішу бацьку, — рашае Яўгенія Мікалаеўна. — Людзі кажучы, што чалавек ён памяркоўны і нязлы. Няўжо не зразумее...»

Пра што былі тыя пісьмы? Пра Васілька і яго смутак. Вось скончыцца вучоба, і сыны з бацькамі будуць касіць сена, вечарамі вудзіць рыбу ў Днястры. А Васіль адзін. Можна няхай ён прыедзе ў госці?

Іншы раз вагалася: ці варта пасылаць пісьмы? Доўга думала над кожным радком, быццам над першым сачыненнем. Не папракала чужога бацьку, не сарамаціла яго, а проста дзялілася сваімі думкамі: зараз мір, чаму ж дзеці растуць напалавіну сіротамі, як у сорак першым, і чыя ў тым віна?

Пра гэтыя пісьмы ніхто не ведаў, апрача цёткі Васіліны, паштальёна. Жэня не раз падпільноўвала яе, але Васіліна ішла міма. Урокі ж украінскай мовы і літаратуры ў шостым былі штодзённы. І заўсёды, калі пераступала парог класа, апякаў позірк Васілька: «Так бывае. А вы казалі няпраўду. Больш не веру вам».

Даравала гэту дзіцячую суровасць. Была ласкавай, можа нават пераступала граніцу, якая, на думку многіх, абавязкова павінна быць паміж настаўнікам і вучнем.

— Прыходзь да мяне ў госці, Васілёк.

— Што-небудзь добрае скажаце?

— Не.

Але аднойчы ён асмеліўся і пастукаў. Яўгенія Мікалаеўна ўзрадавалася. Пачаставала чаем, прынесла новыя кнігі. Але хлопчык і не зірнуў на іх. І кубак адставіў убок.

У нас у гасцях украінскі часопіс

«Радянська жінка»

У госці на сваім мотаролеры.
Фотаэцюд С. Белазёрава.

— Мама загадала бульбу палоць. Я пайду.

Жэні журботна і балюча. Можна было б пакрыўдзіцца і кінуць усё. Навошта ёй лішнія клопаты? Іх і так хапае. Сёння ў клубе рэпетыцыя ансамбля, і планы ўрокаў яшчэ не гатовы. Уласна кажучы, хто яе ўпаўнаважыў? Калі падпісвалі назначэнне сюды, у Мусараўку, ёй не раз напаміналі пра найвышэйшы абавязак — вучыць дзяцей. Каб ішлі яны ў свет і ведалі пра паэму «Сон» Шаўчэнкі і пра «Вечнага рэвалюцыянера» Франка, умелі пісаць без памылак. Хіба яна не робіць гэтага?

І хто спаганяе большага? У Васілька ж «двоек» няма, яе ніхто не стане папракаць на педсавеце... Чаму ж яна чакае пісьмаў і піша новыя, укладвае ў канверт кантрольную работу Васілька? «Пачытайце, як прыгожа расказвае ваш сыноч пра Днестр. А вы не сумуеце аб ім?»

Вёска замёрла. Цяпер яна святочная і таму прыгажэйшая, чым заўсёды. Чырванюць, як рассыпаныя пацеркі, апошнія вішні ў лісцях дрэў, наліваюцца сокам слівы. Хтосьці з выпускнікоў паедзе з сяла. А рэшта астанеца: будуць сеяць, убіраць ураджай, абараняць дыпломы і вырошчваць маладыя сады...

Настаўнікі сумуюць. І так кожны год. Хіба лёгка выпраўляць з дому дзяцей? Яўгенія Мікалаеўна ведае іх з маленства. Цяпер яна даруе ім усё — гарэзлівасць, маленькую хітрасць: «мама была хвора, і я не вывучыў урок». Мама была здаровая. Але ўсё гэта мінула. Сёння ім па 15 гадоў, і яны лічаць сябе дарослымі. «Хутэй бы ўжо была ў нас дзесяцігодка, — думае Жэня. — А то ўсе такія яшчэ дзеці. Ці кожнага мы навучылі дабра?»

Жэніны вучні яшчэ нікім не сталі — ні інжынерамі, ні заатэхнікамі, ні аграномамі. Не паспелі ўчарашнія васьмікласнікі скончыць інстытуты. Ды і настаўніца іх сорак першага года нараджэння. І стаж у яе невялікі — пяць гадоў. І прайшлі яны вось у гэтай школе.

З Чарнавіц прыязджалі, запрашалі да сябе. Ёсць работа, кватэра. А яна адмовілася. Вядома, ёй бы хацелася, каб быў тэатр і каб у белых туфліках на тонкім абцасіку можна было хадзіць і музыку не толькі па радыё слухаць. Але ёсць яшчэ нешта большае і зусім неабходнае ў жыцці — яе праца, яе вучні, яе сяло. І гэта нічога, што яно далёкае — 78 кіламетраў да абласнога цэнтра, а да раённага — 40. Не трэба спачуваць Жэні Паневаш. Яна ведае сапраўдную радасць, як хадзіла ад дома да дома і распытвала, хто ўмее спяваць, як чакала ў клубе і ніхто не ішоў. А затым стаяў на сцэне стогалосы хор, раздаўся «Запавіт» Шаўчэнкі, зала раптам паднялася, і яшчэ доўга стаялі ўсхваляваныя людзі, а да яе падышоў стары конюх Старашчук і сказаў:

— Шчыра дзякую вам. Ад імя ўсіх...

Дождж лье і лье. А цётка Васіліна не можа яго пераचाкаць. І ідзе яна па вуліцы, ледзь не падбегам.

— Вось вам, Яўгенія Мікалаеўна, пісьмо. Толькі адрас быццам не той. Яму што, лятае...

— Ды гэта ад Аксаны. У Драгабычы разам вучыліся, а цяпер яна настаўнічае на Львоўшчыне.

— А-а... значыць, дарэмна я радавалася.

Паштальён павольна адыходзіць. А Жэня разрывае блакітны канверт. «Што ты робіш, мая дарагая настаўніца? Выпускаеш газету ў калгасе? Ходзіш па бурачным полі? Расказваеш жанчынам пра Кастрычнік ці сама ўзялася за матыку? А можа на рэпетыцыі хору? Занялі першае месца? Віншую. І клуб новы пабудавалі? Цяпер ты размахнешся. Рэпрадукцыі Шышкіна і Рэпіна прышлю. Пакажаш людзям, наладзіш выстаўку? А я сумую. Купіла лічальнікі і адлічваю дні і гадзіны да адпачынку.

Ты не ведаеш, дзе шукаць рамантыку? Сібір устарэла, Казахстан — таксама... Куды падацца?»

«Не ведаю, Аксана, — пісала сяброўцы Жэня. — Наш (і крышку мой) былы вучань Васіль Лучык скончыў педвучылішча і нядаўна вярнуўся дадому, у сваю школу. І ведаеш, што ён прывёз з сабой? Каштаны. Мы пасадзілі іх каля клуба. Цяпер у нас будзе каштанавая алея. Прыедзеш паглядзець, калі зацвіце?»

А што я зараз раблю — ты не адгадала. Шыю. Ніколі гэтага не рабіла. Але давялося. Сёмага лістапада ў нас будзе вялікі святочны канцэрт з двух аддзяленняў. Вучні будуць спяваць. Усе. І будуць дзяўчынкі ў белых сукенках, з вышыўкай. А хлопчыкі — у белых кашулях і чорных штанах. Так захацелі бацькі. Вось і купілі мы тканіну і мудрагеліст... Васіліна Аксенцьеўна Думба — маці адной вучаніцы — узялася вышыць на кішэньках сукенак і кашуль чырвоныя гваздікі.

А табе што параіць? Я ніколі не шукала рамантыкі. Але каб будні былі хоць нечым падобным на святы, трэба да чагосьці імкнуцца. Да прыгожага і добрага. Напэўна, у кожнага павінна быць свая каштанавая алея. Няхай невялікая, няхай з дзесяці дрэў».

* * *

— Вы ад'язджаеце, Яўгенія Мікалаеўна? — гэта Васёк. — Назусім?

— Што ты! Я толькі маму адведаю. Ты праводзіш мяне да аўтобуса?

Яны ідуць па сялу. Хтосьці жадае ім шчаслівай дарогі, а Жэня глядзіць на Васілька і баіцца загаварыць з ім. Ён наспіўся, насцярожыўся. Судзіць яе за няпраўду. Яна не памагла яму.

Спускаецца з гары аўтобус. Павольна, не спяшаючыся. Спыніўся. Рассеяўся пыл, і стаіць пасярод вуліцы ў глыбокай задуме чалавек. Быццам бы не ведае, куды яму ісці і навошта ён сюды прыехаў.

— Тата! Татачка!

Васілёк забыўся пра кнігі настаўніцы. Яны выпалі з рук, рассыпаліся. Але хлопчык нічога не бачыў. Ён прыхінуўся да бацькоўскіх грудзей і гатовы быў у гэты момант прыгалубіць увесь свет.

Неўзабаве вярнулася і Яўгенія Мікалаеўна. Прывезла нейкія нябачаныя чырвоныя кветкі, падобныя на шчырыцу, і пасадзіла каля школы. Васілёк прыйшоў паглядзець на іх і сказаў:

— Я слухаў песню пра настаўніцу-зару. Гэта пра вас.

Жэня ўсміхнулася.

— Не, гэта пра іншых.

— Але ж мама гаварыла. Яна заўсёды гаворыць праўду.

Як вы.

Людміла РАМАНЮК

Сяло Мусараўка
Чарнавіцкай вобласці

Кацярына Філатаўна.
Фота С. Белазёрава.

ЯНА — КАМУНІСТКА

У сталіцы Савецкай Украіны, непадалёку ад старажытнага Дняпра, там, дзе на магіле невядомага салдата гарыць вечны агонь славы, у чырвоным шматпавярховым доме жыве пажылая жанчына. Яе кватэру добра ведаюць паштальёны. Кацярына Філатаўна Зяленскай пішуць з роднага Харкава і далёкага Запаляра, з прывольных данскіх стэпаў і з янтарных берагоў Прыбалтыкі, з мноства вялікіх і маладых гарадоў.

Хто ж яна, гэтая жанчына, акружаная любоўю і глыбокай

павагай многіх людзей? Заслужаны ўрач? Вядомая актрыса, славутая пісьменніца або праслаўленая лётчыца?

Не, Кацярына Зяленская проста сціплая служачая, якая заўсёды сумленна выконвала свой абавязак перад роднай партыяй і народам.

Рана аўдавала Каця Зяленская: муж загінуў на фронце грамадзянскай вайны, пакінуўшы пяцёра малых дзяцей. А па вуліцах разбураных гарадоў блукалі тысячы сірот, у якіх вайна адабрала ўсё: бацькоў, дом, будучыню.

Вось і ўзялася Зяленская збіраць абяздоленых дзяцей у дзіцячыя дамы, камуны.

Даручыць старэйшым дзецям дагледзець малых, а сама бяжыць на вакзал разам з іншымі дэлегаткамі (так тады называлі жаночых актывістак) сустрэць сірот з Паволжа, дзе панаваў страшэнны голад. Абмыюць іх, накормяць, уладкуюць у дзіцячы дом, затым сочаць, каб ім было добра.

Гледзячы на заўсёды энергічную, клапатлівую актывістку Зяленскую, многія ніколі б не падумалі, што ў яе і свайго клопату поўна. Старалася ўсюды паспяваць.

...Ішлі гады. Падраслі дзеці Кацярыны Зяленскай. Яны сталі інжынерамі, настаўнікамі, віднымі грамадскімі дзеячамі.

Па прыкладу сваёй маці, якая заўсёды і ва ўсім была для іх узорам чалавечай прыстойнасці, даброты, ідэалам служэння абавязку, яны таксама сталі камуністамі.

Кацярына Зяленская працавала ў Савеце Міністраў Украінскай рэспублікі, а потым пайшла на заслужаны адпачынак.

Здаецца, настаў час, калі можна, нарэшце, заняцца сабой. Забяспечаная спакойная старасць, пяшчотныя клапатлівыя дзеці, руплівыя ўнукі і нават праўнукі. Ну, што больш трэба чалавеку ў такія гады! А Кацярыне Зяленскай гэтага мала. Яе часта можна ўбачыць сярод моладзі.

— Вось вы зараз бясплатна вучыцеся ў інстытутах,— гаварыла Зяленская на сустрэчы са студэнтамі горада,— вам яшчэ і стыпендыю за гэта плацяць, толькі вучыся, не лянуйцеся. А інтэрнаты якія добрыя! Мы пры царскім самадзяржаўі нават марыць пра гэта не маглі.

На сходзе жанчын нястомная актывістка ўспамінае, як цяжка жылося жанчыне да Кастрычніцкай рэвалюцыі. Чым больш дзяцей, тым бяднейшая была сям'я.

— А цяпер на дзяцей вам грошы плацяць. Мала таго, што грошы плацяць за 4 месяцы— да родаў і пасля іх, дык яшчэ і бясплатна трымаюць у бальніцах, і месца работы за табой захоўваецца. Не тое, што раней: нарадзіла дзіця— і ідзі куды хочаш.

Нядаўна сотні тысяч жыхароў Кіева слухалі па тэлевізару выступленне Кацярыны Зяленскай.

— Мамачка, хто гэтая бабуля, якая так добра гаворыць?—пытала мая маленькая дачка.

Я коротка і, па-мойму, дастаткова ясна адказала сваёй Леначцы:

— Яна— камуністка!

Нінэль ПРЫХОДЗЬКА

Не дзеля слёз і горкага жалю і не ў імя гнеўнага праклёну— фашызм і так пракляты ўжо ўсім светам,— а дзеля славы нашага роду і ў імя любові напісана пра гэту высокую смерць.

І хоць шмат незабыўных страт нам наканаваў, хоць лягчэй было вачам прачытаць аб радасным у працы і грукаце бітваў— пачытаем пра Марыю Стаян.

Хто сярод варожых трупавых бяжыць па сялу, а сяло дагарае?

Хто стогне? Чыё сэрца трапеча ў грудзях, нібы выскачыць хоча наперад?

Гэта Васіль з аўтаматам і бомбамі, Марыі Стаяніхі сын.

Хто мёртвы вісіць ля разбуранай печы пад небам?

Маці.

Бяжыць Васіль, увесь прамоклы ад доўгага бою, бяжыць, усхваляваны, трывожны. Як ён змагаўся перад родным сялом! Разведчыкам быў, граміў пункты, разнёс гранатай дзот, што быў калісьці дзядзькавай хатай. Уздрыгануў вораг, пагналі.

Прабег Васіль сяло, усё тое, што было нядаўна сялом. Дзве сотні пажарышчаў, спаленыя сады, чарэп'е, ямы і мноства застыўшага ворага ў гразі і крыві.

— Мама, дзе вы? Гэта я, Васіль, жы-

Друкуецца са скарачэннямі

ШАПКИ ДАЛОУ

Аляксандр ДАУЖЭНКА

Апавяданне

вы! Івана забілі, мама, а я жывы... Я забіў іх, мама, сотні дзве... Дзе вы?

Падбег Васіль да двара. Тут быў двор, пад самай гарою.

— Мама, матухна мая, дзе вы? Родная мая, што ж не сустракаеце мяне? Чаму не чую я вашага ціхага голасу? Дзе вы, галубка, маманька мая сівая?

Спыніўся Васіль ля хаты, а хаты няма. Васіль у двор— няма двара. У сад— няма саду. Толькі адна старая груша, а на грушы маці.

О, смутная гадзіна!..

Калі яна была яшчэ жывая і хата была цэлая на краі сяла, зімой, у лютую завіруху, аднойчы ў поўнач хтосьці пастукаў у дзверы.

— Хто тут?

— Цётка, пусціце, гінем!

— Хто вы, галубочки? Адкуль вы, якія?

— Мы рускія, цётка. Свае мы. Лётчыкі. Упалі мы.

— Божа мой, сыночкі! Ідзіце хутчэй. Я дзверы зачыню... Каб не ўбачыў хто... Немцаў поўна.

Увайшлі, абняўшыся, у хату два калекі.

Паваліліся на падлогу, заснулі зараз жа, нібы праваліліся ў сон, і праспалі амаль двое сутак. Думала, памерлі.

Ужо і ногі абмывала ім гарачай вадой, і печ напаліла, разагрывала разы тры яду—спяць. І плакала ўначы і ўдзень, успамінаючы сыноў сваіх Івана і Васіля. Хто іх накорміць, хто прыгрэе ў ліхую гадзіну? Дзе яны? Можна ляжаць ужо дзесьці сярод снежнага поля і мяцеліца раскідае іх буйныя чубы або вісяць на шыбеніцы ў нямецкай няволі і крумкачы дзяўбуць ім вочы на марозе. І ніхто не зірне, не спытае, не заплача!.. Такое мноства смерцяў навокал. Дзеці, дзеці...

Сцяпан Пшаніцын і Косця Рабаў былі абодва з Урала. Яны належалі да той пароды рускага юнацтва, якая доўгія гады будзе прадметам вывучэння і глыбокага здзіўлення гісторыкаў вялікай чалавечай драмы. Зарослыя, абпаленыя халоднымі вятрамі і нягодамі жыцця, яны грозна стагналі ў сне, цяжка дыхаючы. Вайна хвалявала іх спя-

чья душы, вайна. Яны былі простыя ўральскія юнакі, у меру пісьменныя, сумленныя, працавітыя камсамольцы з добрых рабочых сем'яў. Да вайны яны не імкнуліся, але па добраму рускаму звычайу не плакалі і не хаваліся ад яе. Яны пайшлі на фронт добраахвотнікамі, каб хутчэй дабрацца да ворага і знішчыць яго.

Лётчыкамі яны сталі хутка і так проста і лёгка, як маглі б стаць падводнікамі або снайперамі. Прырода надзяліла іх усім у добрай меры, і самі яны былі добрыя.

— Спачатку, матухна, мы доўга гацілі фрыцаў цяжкімі бомбамі, а потым перайшлі на культурна-асветную работу. Не хацелася нам, праўда, ды трэба — загад.

— А што ж яна, за работа такая? — спытала Стаяніха, калі ўвечары неяк ціхенька разгаварыліся яны ў цёмнай хатцы.

— Раскідалі над Украінай лістоўкі, матухна, — сказаў Пшаніцын. — Каб ведалі людзі праўду аб вайне.

— Дык гэта вы? Ах, вялікую справу робіце, галубочкі мае, — уздыхнула Стаяніха. — Вялікая справа — добрая вестка ў няволі...

І тут упершыню, слухаючы простыя мацярынскія словы на абяздоленай брацкай зямлі, адчулі Рабаў і Пшаніцын, якая вялікая місія ім выпала ў жыцці.

У беднай, старэнкай хаце, у змроку, пад завыванне мяцеліцы і грозны гул аддаленага фронту даведаліся яны, як перапісвалі людзі гэтыя лістоўкі ад рукі, як вучылі напамяць кожнае слова і перадавалі з сяла ў сяло, каб не пагасла вера. Словы праўды гарэлі ў цемры, як пажары ў халодных доўгіх ночы.

Доўга сядзелі ў роздуме Пшаніцын і Рабаў. Потым яны расказвалі Стаянісе, як упалі, падбітыя ўначы сярод лесу, як паламалі сабе рукі і рэбры і галовы пабілі, як беглі яны на ўсход лясамі, кручамі, як хаваліся ад ворагаў у правалах, сумётах, ярах і, расказваючы, самі дзівіліся незвычайнай сіле і волі да жыцця.

— Дзе ж гэта было, галубочкі? — спытала Стаяніха, горка пляснўшы рукамі.

— Далёка. Кіламетраў пяцьсот.

— Даўно?

— Ды больш месяца. Ужо і косці пазрасталіся.

І паказалі яны маці страшныя свае калецтвы і шрамы.

— Ой, ратуецца!..

— Нічога, родная. На жывой касці нарасце. Мы такія людзі, што ўсё перанясём. Нам бы крышку яшчэ паляжаць ды набрацца сілы, а там прабярэмся праз фронт хоць пад снегам, — сцвяшчалі старую Марыю Стаяніху неўгамонныя дзеці.

— Ну што з вамі зробіш? Вось такія і мае...

Два тыдні хавала Марыя гасцей. Сцепагла хату, карміла, а калі ўсё скончылася, пайшла па сялу прасіць міласціну. І ніхто не адмовіў ёй і не пытаў ні пра што, хоць кожны пра сябе здагадаўся: не пайшла б Стаяніха прасіць для сябе.

Але не ўдалося Марыі зберагчы дзяцей. Аднойчы раніцай раптам забушваў гарматны гул. Набліжаўся фронт у сяло ўпаўзлі новыя патрапаныя часці. Марыя зірнула — і ў хату.

— Дзетачкі! Ідуць!

Немцы на парозе.

— Што за людзі?

— Сыны мае.

— Брэшаш!

— Не брашу, клянуся!

— Абшукаць хату!

— Не чапайце, яны хворыя. Паламаныя... Божа!

— Хальт! Ваша маці?

— Наша, — сказаў Рабаў.

— Хлусіш, камісар! — Ды за зброю.

Стала маці перад дзецьмі. Абодвух закрыла.

— Не дам! Біце мяне... Не дам, людаеды!.. Галубочкі! Не ваўчыца ж вас нарадзіла, а жанчына, маці!.. Мае сыны.

— Навошта хавала?

— Баялася. Вы такія страшныя! Нічога ж няма на свеце страшней за вас!

— Ха-ха-ха! Праўда! Ты маеш рацыю, бабуля. Страшней няма і быць не павінна! — засмяўся сукін сын.

Праз дзве гадзіны фашысты сагналі на плошчу ўсё сяло на вочную стаўку.

Паставілі Пшаніцына і Рабава перад народам. Зірнулі яны на людзей — ніводнага знаёмага твару.

— Бывай, Урал... — прашаптаў Пшаніцын, зірнуўшы на сябра.

— Бывай...

— Людзі добрыя, глядзіце, вось жа Іван і Васіль! Хіба не пазналі? — білася Стаяніха, нібы чайка аб дарогу. — Скажыце, што мае! Што ж вы маўчыце? Пашкадуйце, хіба вам не шкода? Людацькі!..

Людзі плакалі і, не баючыся пагроз, прызналі. Нават стараста і паліцэйскія не пасмелі сказаць «не».

Адна толькі Палажка, удава забітага партызанамі начальніка паліцыі, злосна маўчала.

— Палажка, скажы — сыны! Не то пракляну цябе на тым і на гэтым свеце, — шаптала Марыя Стаяніха — Памятай, бог табе даруе, Палазя...

Палажка маўчала.

— Фрау Палажка, ёсць гэта сыны? — спытаў камендант.

Усе замерлі і не зводзілі вачэй з Палажкі. Стала ціха-ціха.

Камендант пачырванеў. Тоўстая шыя яго раздзьмулася, як у кобры. Ён здагадаўся пра змову.

— Ну?

— Сыны, — сказала Палажка і апусціла вочы.

Тады ён ударыў яе з усёй сілы ў правую і левую шчаку. Яна ўпала на зямлю, як сноп, не паспеўшы нават крыкнуць, а ён раптам да лётчыкаў.

— Ваша прозвішча?

— Ой! — застагнала Марыя, нібы паранілі яе ў самае сэрца. Яна не сказала ім свайго прозвішча, а яны не спыталі ў яе па неразумнай, неразумнай сваёй няўважлівасці і нядбайнасці.

Зваліўшыся на зямлю ад удару ў цемра, яна не хутка паднялася. Але яна чула, быццам скрозь сон, як клікалі яе Пшаніцын і Рабаў.

— Бывайце, матухна! Дзякуй! З такой маці і памерці не страшна!

Пачуліся выстралы...

Яны ляжалі на снезе абняўшыся. А яе ўзялі пад рукі і павялі, б'ючы па дарозе чым папала. Разнеслі гранатамі хату і падвалі да грушы. Закруцілася перад вачыма груша.

— Не вешайце, не сарамаціце мяне. Як жа мне вісець? Я старая жанчына. Дайце мне кулю, адну толькі кулечку,

прашу вас! — Не далі. Тады яна хуценька стала на пянёк, перахрысцілася. — Не чапайце, недалюдкі. Не дакранайцеся да майей шыі... — Сама надзела. — Дзеці!.. — І аддзялілася ад зямлі.

Доўга ляжаў Васіль на снезе пад грушай. Ніхто не чуў ні стогнаў яго, ні скрыгату зубоў. Пад раніцу, калі ад марозу акамянела сэрца і грозны гарматны гул абвясціў зару, Васіль прыціх, нібы заснуў ад вялікай стомленасці. Потым, падняўшыся з зямлі, ён пацалаваў халодную мацярынскую руку.

— Бывайце, мама... Усю сваю дабрату і лагоднасць, што падаравалі вы мне, я пакіну з вамі каля грушы, мама...

Потым ён падышоў да пажарышча, падняў жменю попелу і загарнуў у хустачку.

— Вось гэта, мама, я забяру з сабой, каб не стамляліся ні ногі мае, ні рукі, ні сэрца.

Праходзілі дарогай на Запад баявыя атрады.

— Баец Стаяні!

— Іду!

— Што за жанчына вісіць?

— Маці.

— Маці?

— Маці, таварышы, родная мая маці...

— Рота, сто-о-ой! Шапкі далоў! Наперад, ма-а-арш!

Перад ёю праходзіла войска без шапак. Велічалі дзеці мацярынства, накіроўваючыся ў бой. Грымелі гарматы. Сонца снягі чырваніла. Ад гарматнага гому асыпаўся іней, і ззяючыя сняжынікі падалі з грушы на мацярынскія расплюшчаныя вочы.

Хто ж не паклоніцца неўміручай прыгажосці Марыі Стаяніхі, маці, што прасіла міласціну для дзяцей чужых? Глядзіце, вось яна вісіць перад намі, узносіцца над роднай замёрзлай зямлёй. Рукі яе, маленькія і пшчотныя, з доўгімі прыгожымі пальцамі, тыя самыя працоўныя рукі, што так шмат сатварылі хлеба і пражы, і насення, працягнуліся далонямі крыху ўперад.

— Няма ўжо, дзетачкі, нічога. Усё аддала, будзьце шчаслівыя!

Уся яе маленькая постаць нібы ляцела ў халоднай сіняве, і сівая галава яе, схіліўшыся на бок, дакраналася да веснавых хмар.

Вечная слава вашаму імю, мама Марыя!

Не было ў вас дарагога адзення, не душыліся вы парыжскімі духамі, а душыліся палыном ды каноплямі...

Не раз'язджалі вы па свеце, па заграніцах. Вам не было калі. Вы, як пчолка, былі заняты і ад расы да расы насілі мёд у савецкі вулей, пакуль не адабралі ў вас жыццё фашысцкія каты.

Але заганіца яшчэ прыйдзе да вас, прыйдзе паглядзець на вашу печ пад небам, на сухі гваздзік ад кепскага вока над прыпечкам, на помнік ваш. Увесь свет паклоніцца вашай прыгажосці, дарагая наша маці, славянка-ўкраінка дарагая.

Былі вы камуністкай ці не? Ці быў у вас партыйны білет? Напэўна, не было. Але зерне, пасеянае вялікім сейбітам Леніным, узыхло і вырасла ў сэрцы вашым.

Няхай жа ведае свет, як вісела вы, мама, на старой грушы за сяброў сваіх ва ўкраінскім крывавым сяле на Украіне крывавай.

ВАМ ПАШАНЦАВАЛА, ДАРАГІЯ ГАМЯЛЬЧАНЕ!

На дзіва прыгожы горад Гомель—у зеляніне садоў і шматлікіх сквераў, акаймаваны стужкай нетаропкага Сожа. Ад ранейшага даваеннага правінцыяльнага гарадка амаль не асталося і следу. Непазнавальна пераўтварыўся цэнтр, ад таго і ўвесь горад змяніў сваё аблічча. Яго аздабляюць шматпавярховыя сучаснай архітэктуры дамы, шырокія плошчы, вельмі чыстыя вуліцы, акрэсленыя зелянінай газонаў. Захаваў сваё характары і старадаўні парк з таўшчэзнымі таполямі і цудоўным палацам, якім цяпер валодаюць гомельскія піянеры.

Ужо з выхаду на прывакзальную плошчу вашу ўвагу прыцягне манументальны будынак з чырвонай цэглы са строгім, антычнага стылю порцікам і велічнымі калонамі. Гэта Палац культуры чыгуначнікаў імя Леніна.

Спытайце любога гамяльчанина, што цікавага можна ўбачыць у ягоным родным горадзе, і ён перш за ўсё назаве Палац культуры чыгуначнікаў. Пры гэтым абавязкова зазначыць, што будынак палаца, амаль дарэшты зруйнаваны гітлераўскімі захопнікамі, быў адноўлен у 1951—1952 гг. пры актыўнай дапамозе ўсяго насельніцтва і стаў цяпер яшчэ больш прасторны і камфартальны.

Цэлае крыло будынка займае глядзельная зала на тысячу месц з партэрам-амфітэатрам і некалькімі ярусамі балконаў. Памерам і тэхнічнай аснашчанасцю сцэны маглі б пазаіздросціць шмат якія сталічныя тэатры. Закулісная частка—гэта шматпавярховае збудаванне з утульнымі акцёрскімі прыбіральнямі, добра абсталяваным памяшканнем для складанай пастапаважнай гаспадаркі. Апрача асноўнай, ці

як яе тут называюць, Вялікай залы, ёсць яшчэ адна—Малая зала. Да іх прымыкаюць прасторныя фаякі і дзесяткі аўдыторыі для гуртковых заняткаў.

Твар любога прадпрыемства—гэта перш за ўсё яго кіраўнікі. Калі знаёмішся з Міхаілам Мікалаевічам Сімоўскім—дырэктарам Палаца культуры чыгуначнікаў,—робяцца зразумелымі ўсе добрыя словы пра яго, пачутыя пры гутарках з супрацоўнікамі. Чалавек вытанчанай культуры, уважлівы і спагадлівы, Міхаіл Мікалаевіч здолеў сабраць вакол сябе людзей, якія здольны паспраўднаму захапіцца агульнай справай, стаць паборнікамі ідэі, якую Міхаіл Мікалаевіч ажыццяўляе на справе. Ён не абмяжоўвае прызначэнне Палаца культуры як месца адпачынку і забаў для гамяльчан, а раскоўвае рамкі стандартных клубных мерапрыемстваў і стварае сапраўдны ачаг культуры, жывы, шматгранны, які жыва адгукаецца на многія духоўныя запатрабаванні савецкага чалавека.

Міхаіл Мікалаевіч быў адным з першых ініцыятараў стварэння ўніверсітэта культуры пры палацы. Са студзеня 1958 года, калі нідзё яшчэ ў нашай краіне не было такога прыкладу. Ён дзеліцца вопытам гэтай работы ў кнізе, названай ім «Універсітэт мастацкага выхавання», якая выдадзена ў Маскве Прафвыдавецтвам. Вопытам гэтым кіраваліся дамы культуры ў шмат якіх гарадах Савецкага Саюза.

Даўно мінулі часы, калі Палац культуры чыгуначнікаў абслугоўваў толькі рабочых і служачых свайго ведамства. Цяпер сюды прыходзяць людзі самых розных прафесій, ніяк не звязаных з транспартам. У васемнаццаці

творчых калектывах палаца займаецца больш васьмісот чалавек—дарослых і дзяцей. У Палац культуры звяртаюцца за дапамогай і кансультацыяй самадзейныя калектывы ўсёй Гомельскай вобласці.

Можна меркаваць, што многае з задуманага Міхаілам Мікалаевічам не было ажыццёўлена, калі б поруч з ім не стаяў яго творчы аднадумец і паплечнік—мастацкі кіраўнік Палаца культуры народныя артысты БССР А. Рыбальчанка. Таленавіты балетмайстар і мастак Аляксей Аляксандравіч—сам выхаванец гэтага клуба. Юнаком, яшчэ ў 1931 годзе, зайшоў ён на заняткі танцавальнага гуртка, а праз шэсць гадоў стаў яго кіраўніком. Цяпер гэта народны ансамбль песні і танца, і яму першаму сярод усіх самадзейных калектываў было дадзена ганаровае права выступіць на сцэне Крамлёўскага Палаца ў 1961 годзе: ён прымаў удзел у канцэрце для дэлегатаў Сусветнага кангрэсу прафсаюзаў. Яго выступленне ў Маскве на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі СССР было адзначана Вялікім бронзавым медалем. Ансамбль пабываў з канцэртамі ў Ленінградзе, у Рызе і вось нядаўна—у Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы.

Вялікі стол у кабінёце дырэктара завалены падарункамі, атрыманымі ад нямецкіх сяброў. Кнігі, альбомы з цёплымі сяброўскімі надпісамі ў напамінак аб сустрэчы, прыгожыя рэчы з дрэва, шкла, сталі, забаўныя цацкі...

Якой шчырай, непасрэднай гордасцю ззялі твары ў гэтых слаўных юнакоў і дзяўчат, калі яны расказвалі пра свае поспехі, дэманстравалі мне «трафей» сваіх гастролей!.. Міхаіл Мікалаевіч

толькі пасмейваўся, не стараючыся стрымаць гэту зусім натуральную радасць.

— 17 чэрвеня ў Цвінгеры—заклучны ўрадавы бал у гонар закрыцця фестывалю...

— Сам Вальтэр Ульбрыхт быў на ім. Выступіў з прамовай...

Расказваюць паспешна, перабіваючы адзін аднаго, пабліскаваючы вачыма і ўсмешкамі, стараючыся паспець усё сказаць...

З гэтай масы поўных захаплення слоў у малім уяўленні ўставаў малюнак таго «казачнага», як яны казалі, балю. Сіняе зорнае неба над зялёнай плошчай у Цвінгеры. Натоўп людзей, па-святочнаму прыбраных. Накрытыя столікі, за імі размясціліся госці. На сталах у кандэлябрах сотні запаленых свечак. Агні свечак нібыта пераміргваюцца з мігценнем зорак і рассыпаюцца рознакаляровымі знічкамі ў высокіх струменях фантанаў. Грымць зводны аркестр. Промні пражэктара накіраваны на шырокую лесвіцу, па якой ва ўрачыстым рытме спускаюцца адзін за адным юнакі і дзяўчаты ў маляўнічых нацыянальных касцюмах. Шэсце замыкаюць пасланцы СССР са снапамі палявых кветак. Набліжаючыся да ўрадавай трыбуны, пензенцы запяваюць рускую велічальную, а беларускія дзяўчаты, вырваўшыся з радоду, бягуць з кветкамі да Вальтэра Ульбрыхта. Сяброўскія поціскі рук, усмешкі, авацыі... І, нарэшце, фінал вечара—агульны вальс. Пад чароўныя гукі штраусаўскага вальса кружацца сотні пар. Цэлы вихор фарбаў, музыкі, смеху... Незабыўнае відовішча!..

Не менш, чым ансамбль танца, папулярны ў Гомелі і самадзейны драматычны

калектыў Палаца культуры чыгуначнікаў. Шмат гадоў кіруе ім адзін са старэйшых работнікаў клуба заслужаны дзеяч мастацтва С. П. Астраумаў. У кастрычніку 1961 года калектыў, які ён узначальвае, быў удастоены звання Народнага тэатра. А пазней Астраумава змяніў малады рэжысёр, таксама выхаванец гэтага клуба, — Генадзь Барысавіч Пікоўскі. Ініцыятыўны, энергічны, ён паспеў ужо арганізаваць пры тэатры студыю, дзе сам вядзе заняткі па мастацкаму чытанню і акцёрскаму майстэрству. Смела бярэцца за класіку: чарговай пастаноўкай намечана п'еса А. М. Горкага «Зыкавы». Ён лічыць, што выканаўцы знойдуцца: большасць удзельнікаў Народнага тэатра — старыя вопытныя акцёры. Соф'я Абрамаўна Каліноўская яшчэ дзяўчынкаю прыйшла ў драматычны гурток, а цяпер сама ўжо бабуля, але паранейшаму самааддана і бескарысліва служыць свайму тэатру. Пятнаццаць гадоў знаходзіцца ў трупце П. Я. Праўдан — старшы вагаўшчык ст. Гомель. Яшчэ старэйшы па акцёрскаму стажу слесар Л. А. Фрадкін: ён 20 гадоў іграе на сцэне клуба. І многія іншыя. Кадравыя чыгуначнікі даўно прывыклі лічыць палац сваім другім домам і жывуць жыццём любімага тэатра. Ну што ж, зялёных агнёў вам у прасторы класікі, дарагія сябры!

Імкненню да лепшага няма межаў, і прыемна, што кіраўнікі Палаца культуры не абмяжоўваюцца тым, што ўжо дасягнута. Яны стараюцца скарыстоўваць самыя разнастайныя формы далучэння людзей да мастацтва. Ужо не раз запрашалі да сябе на гастролі лепшыя маскоўскія тэатры. У чэрвені сёлета года адбылася творчая сустрэча членаў клуба з тэатрам «Современник». У музычных вечарах Палаца культуры прымаў удзел Святаслаў Рыхтэр у суправаджэнні Вялікага сімфанічнага аркестра рэспублікі. Прывязджалі ў палац многія музыканты і спевакі замежных краін. Тысячы наведвальнікаў запаўняюць залы палаца на выстаўках выяўленчага і прыкладнага мастацтва.

Гэта далёка не ўсё. Немагчыма пералічыць у невялікім артыкуле ўсе формы работы гэтага сапраўды выдатнага ачагу культуры. Адно можна ад душы сказаць: «Вам пашанцавала, дарагія гамяльчане!»

Тамара ЦУЛУКІДЗЕ

ВУЧЫЦЕ НЕНАВІДЗЕЦЬ ЗЛО!

І. КІЧЫНА

Мы ўсе добра ведаем: быць абыхавым да добра і зла — ганебна. Але, на жаль, часта яшчэ сустракаешся ў жыцці з абыхавасцю да нядобрай справы, якая творыцца на тваіх вачах, з маральнай глухатой, калі можна так сказаць. Асабліва балюча назіраць такое сярод дзяцей!

...У шасцікласніка на вуліцы адабралі шапку. Наляцелі пяць рослых падлеткаў і садралі з галавы навіютку, нядаўна купленую вушанку. Як жа рэагавалі на гэты брыдкі ўчынак яго аднакласнікі? Адзін сказаў паблажліва: «Падумаеш, шапка! Яна пяць рублёў каштуе. Бацькі ў яго добра зарабляюць, новую купяць».

Вось як выходзіць: цана ўсяму таму, што здарылася, — пяць рублёў. А тое, што хлопчыку ў душу плюнулі, зняважылі яго і прынізілі, калі чацвёрта трымалі, а адзін шапку зрываў, тое, што яму цяпер агідна і страшна на знаёмую вуліцу выйсці, — гэта для аднакласніка няважна, пра гэта ён і не падумаў. Перажыванні пацярпеўшага так і не дайшлі да таварышаў.

У чым прычына такой абыхавасці? Мне здаецца, у аднабаковым характары выхавання. Мы, бацькі і педагогі, неяк мала заклапочаны тым, каб даць нашым дзецям жывыя ўяўленні пра добро і зло, уяўленні, прасякнутыя моцным эмацыянальным пачуццём. Мы часта дабіваемся ад іх толькі знешняга парадку ў паводзінах.

На самай справе, пра што мы, бацькі, гаворым звычайна з нашымі дзецьмі? Ці зроблены ўрок? Якая атрымана адзнака? Як еў? Чаму куртка запэцкана? Чаму ў пакоі беспарадак? Але наколькі радзей мы гаворым з імі пра людзей, пра ўчынкі, пра іх маральны сэнс. Пра тое, што пабіць, украсці, салгаць — гэта не толькі парушэнне парадку, але і подлы ўчынак у адносінах да іншага чалавека, нізасць душы.

Калі хлопчык расказвае дома, як яны ўтраіх «праціўнага» Віцьку пабілі, то вы, вядома, строга скажаце яму: біцца нельга! Але вось ці казалі вы — з гневам, з пагардай, — што ўтраіх на аднаго нападаць нядобра, агідна? А такія ж рэчы таксама разумець трэба...

Асабліва гэта важна, калі маеш справу з падлеткамі. У 14—15 гадоў ідзе інтэнсіўнае станаўленне асабістага «кодекса гонару». І дзеці да яго не абыхавыя, яны кроўна зацікаўлены ў праблемах маралі, напэўна, нават больш за дарослых. Мы ведаем, як высока цэняць падлеткі прынцыповасць і справядлівасць настаўніка, як невыносна для іх праславіцца ў вачах таварышаў баязліўцам, падхалімам, здраднікам, ведаем, як захапляюць іх прыклады гераізму, патрыятызму, чалавечай высакроднасці.

Да дырэктара школы аднойчы прыйшла маці першакласніка і са слязьмі расказала, што яе сына раздзелі, калі ён ішоў са школы. Дырэктар вельмі разгубіўся. Ён добра ведаў сям'ю, ведаў, што там яшчэ двое маленькіх дзяцей, а бацькі няма, ён

загінуў год назад. Толькі-толькі, з апошняга, маці сабрала свайго першакласніка ў школу, купіла яму новае зімовае паліто — і вось знялі...

Дырэктар зрабіў так: ён прайшоў па класах і ў кожным з іх расказаў пра гэтую сям'ю, пра тое, як маці цяжка было сабраць і выправіць сына ў школу. «І знайшоўся нягоднік, які так подла абышоўся з хлопчыкам. Калі вы ведаеце, хто гэта зрабіў, — скажыце».

Дырэктару, відаць, удалося перадаць дзецям сваю нянавісць да гэтага злачынства. Іх абурэнне было гарачае, шчырае. Многія гаварылі: «Мы не бачылі і не ведаем, хто гэта зрабіў. Але мы збяром грошы і купім паліто».

Дзіцячыя грошы не спатрэбіліся. Неабходныя сродкі для дапамогі хлопчыку знайшліся. Але галоўнае — што дзеці не асталіся абыхавыя, перажылі вострае абурэнне зробленым злачынствам.

У 15 гадоў маральная няразвітасць асабліва недапушчальная, таму што зносіны з навакольным светам ужо даволі шырокія, ёсць сілы для разнастайных дзеянняў. І нярэдка гэтыя дзеянні бываюць антыграмадскія, але не наўмысна, а па прычыне маральнай няразвітасці, няведання элементарных чалавечых «правілаў гонару». Нават у бойцы спакон веку існуюць няпісаныя законы: дзесяць на аднаго не навальваюцца, ляжачага не б'юць. Інакш несумленна, подла. А як часта падлеткі не ведаюць гэтага!

Быў выпадак у горадзе, калі загінуў адзін хлопчык, яго збіла група хуліганістых падлеткаў. Вінаватых судзілі і пакаралі. Але не толькі само злачынства хвалюе. Трывожыць і тое, як паставіліся да яго «добра выхаваныя» дзеці. Некаторыя, стараючыся апраўдаць вінаватых, гаварылі: «Але ж той першы задзіраўся. Ён сказаў хлопцам нешта крыўднае...» Гэта праўда, сказаў. Ну і што ж? Калі табе рэзкае слова скажучь, дык за гэта можна і забыць?

Мне думаецца, бяда ў тым, што дзеці іншы раз не адчуваюць цаны чалавечага жыцця. Сваё жыццё, вядома, цэняць: інстынкт, фізіялогія прымушаюць, а вось аб'ектыўную каштоўнасць іншага жыцця — не ўяўляюць. Не думаюць, якая бясконца вялікая гэта цана для маці, што нарадзіла і выгадавала чалавека; для грамадства, якое ўсклала на яго свае надзеі; для настаўніка, які яго вывучыў, выхаваў; для самога чалавека.

І другая прычына, вельмі важная, на мой погляд: слаба ведаюць нашы дзеці, што такое чужое гора. Вялікае шчасце, што самі яны яго рэдка адчуваюць — краіна ўсё робіць, каб іх дзяцінства было свабоднае ад галечы, хвароб, пакут. Але разумець чужое гора, адчуваць яго і не быць да яго глухім — гэта па-чалавечаму неабходна і важна.

«Верасень».

Фотаэцюд А. Лукашова.

Мне здаецца, мы дрэнна выходзім у нашых дзецях гэтае разуменне, старанна аберагаем іх ад ведання таго, што ў жыцці яшчэ ёсць нямала цяжкага.

А калі не разумець, не суперажываць гора, зробленае злачынствам, дык адкуль жа возьмуцца гнеў і нянавісць да яго? Калі судзілі падлеткаў, якія забілі таварыша, дзеці-аднакласнікі, што былі на судзе, гаварылі потым: як шкада было маці галоўнага віноўніка, яна нават самлела, калі аб'яўлялі прыгавор. Вядома, шкада, яна ж не хацела выгадаваць злачынца. Але чаму не падумалі дзеці пра гора іншай маці, той, чый сын стаў ахвярай? Я думаю, вельмі добрую справу зрабіў бы той, хто паказаў бы аднакласнікам яе бязмежнае гора, памог бы ім адчуць яго, як сваё. Гэты чалавек выхаваў бы ў дзецях нянавісць да злачынства, а яна патрэбна, таму што без яе чалавек вырасце маральна абыякавы, глухі.

У нашым друку час ад часу паяўляюцца артыкулы, якія ганьбяць злачынствы і яго віноўнікаў. Думаю, што артыкулы павінны даходзіць і да нашых дзяцей, падлеткаў. Нічога, што ў гэтых артыкулах гора, — няхай разумеюць, там яшчэ і нянавісць да злачынства, да подласці тых, хто яго зрабіў.

Тады на судзе маці злачынца са слязьмі апраўдвалася: «Дрэннаму мы яго не вучылі...» Сапраўды, дрэннаму не вучылі. Але і добраму вы яго таксама не вучылі! І гэта самае страшнае. Так вырастаюць істоты, абыякавыя да добра і зла, а гэта значыць здольныя падняць руку на ўсё каштоўнае і святое для чалавека. Мы можам і павінны гаварыць пра гэта са сваімі дзецьмі. Але яшчэ важней — самі нашы паводзіны, прыклад нашых адносін да іншых людзей.

Дзеці вырастаюць, становяцца выдатнымі рабочымі, умелымі ўрачамі, адважнымі касманаўтамі. Але перш за ўсё яны павінны стаць людзьмі. Бо самая важная пасада і самая высакародная — быць на зямлі чалавекам!

Мама, пачытай!

УПАРТЫ КАМАР

Ніна МАЕЎСКАЯ

На лапушстым лісточку жыла божая кароўка. Удзень яна працавала, а ўвечары прылятала на свой лісток і клалася спаць. Раніцай уставала сонейка, грэла ёй крылцы. Яна прачыналася і ляцела зноў працаваць.

А пад лісточкам, у цяньку, жыў танканогі камар. Ён увесь дзень спаў, схаваўшыся ад сонейка, а вечарам гудзеў, злаваўся і шукаў, каго б укусіць.

Аднойчы, напрацаваўшыся, божая кароўка прыляцела на свой лісток, а там сядзіць камар.

— Дз-дз-з... Я тут буду жыць, — сказаў ён. — Пашукай сабе іншы лісток.

— Табе тут будзе дрэнна, — адказала божая кароўка. — Раніцай сонейка прыпечэ, спаць не дасць. Ідзі да сябе пад лісток.

Але камар не паслухаўся.

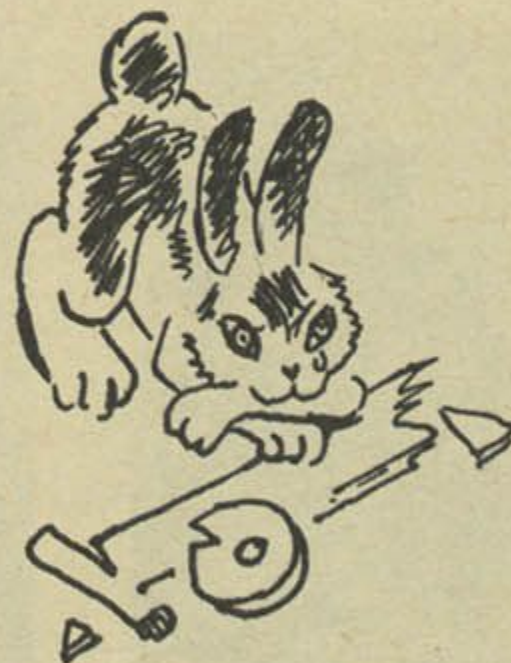
Паімчала божая кароўка шукаць сабе іншы лісток, а камар налётаўся і заснуў.

А раніцай прыпекло сонца, ад гарачыні закружылася галава ў камара, яму стала млосна. І камар упаў з лістка. А калі падаў, то паламаў свае тонкія ногі. Камар стагнаў і клікаў на дапамогу божую кароўку. Але яна жыла далёка і не пачула.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Каля лесу ехаў Зайка

Ляскатала таратайка,
Каля лесу ехаў Зайка.
Таратайка-самакат.
Зайка быў надзвычай рад.
А нягодніца Лісіца
Палку торкнула ў спіцы.
Аб таўшчэзнае палена
Добры Зайка збіў калена.
Горка плача, стогне Зайка
Над абломкам-таратайкай.
І расчуліўся Мядзведзь,
Кажа: — Больш сюды не едзь!
Тут жыве Ліса-хітрыца,
Ёй не спіцца, не ляжыцца,
Я ёй гэта не дарую,
Я злаўлю Лісу старую,
Адплаціць за ўсё прымушу,
Накручу яе за вушы.
Усміхнуўся Зайка, рад,
Папраўляе самакат.
Ён, напэўна, да Мядзведзя
На палянку ў лес паедзе.
Як паправіць самакат,
Пакатае медзвядзят.

ЭКРАН

Кадр з кінафільма «Вайна і мір» (3 серыя).

Фільм «Запомнім гэты дзень» складаны, драматычны. Яго аўтары імкнуліся паказаць, як партыя бальшавікоў змагалася за Савецкую ўладу на адным з участкаў Заходняга фронту. Герой карціны — грэнадзёрскі полк, дыслакаваны на тэрыторыі Беларусі. Перш чым гэты самы надзейны полк царскай арміі перайшоў на бок бальшавікоў, у ім адбыліся вялікія падзеі. Меншавікі, эсэры, анархісты — якога толькі зброду тут не было — стараліся перацягнуць салдат, простых сялянскіх хлопцоў, апранутых у шэрыя шынялі, на свой бок. Але салдаты пайшлі за бальшавікамі.

Вялікае месца ў новым кінафільме адведзена вобразу салдата-бальшавіка Пятра Камлюка. Яму проціпастаўлены прыхільнікі Керанскага — камісар Часовага ўрада Жылін і капітан Ясень. На фоне канфлікту між імі развіваюцца падзеі гэтага глыбокага рэалістычнага кінатвора.

У галоўных ролях здымаліся Ю. Пузыроў, А. Патапаў, В. Белакураў, С. Макарава, Ф. Ні-

кіціна, Н. Яроменка, Г. Глебаў, В. Дзядзюшка. Фільм створан на кінастудыі «Беларусьфільм».

Кніга Вольгі Бергольц «Дзённыя зоркі» займае асобае месца ў сучаснай літаратуры. Гэта не раман і не аповесць і нават не дзённік, хоць праз усю кнігу праходзіць гісторыя жыцця паэта — дзяцінства, юнацтва, фармаванне характару, адкрыццё вялікага і галоўнага ў свеце, актыўны ўдзел ва ўсім разнастайным і шматпакутным жыцці краіны. Словам, гісторыя, праз якую выразна відна эпоха, часам трагічная, але заўсёды вялікая...

Па матывах гэтай кнігі на кінастудыі «Масфільм» рэжысёр Ігар Таланкін паставіў аднайменны мастацкі фільм. Галоўныя ролі ў карціне выконваюць Ала Дзямідава і Андрэй Папоў.

Выходзіць на экраны трэцяя серыя каляровай шыронафарматнай кінаэпапей «Вайна і мір» —

«1812 год». Карціна створана народнымі артыстамі СССР Сяргеем Бандарчуком на кінастудыі «Масфільм» па аднайменнаму раману Л. М. Талстога. У цэнтры кінаапаўдання — Барадзінская бітва. У галоўных ролях здымаліся В. Ціханаў, С. Бандарчук, Г. Чаханеідзе, Б. Стржэльчык, Л. Савельева, І. Скобцава, А. Яфрэмаў, Б. Захава і многія іншыя вядомыя акцёры.

Новая кіргізская кінастужка «Мацярынскае поле» пастаўлена рэжысёрам Генадзем Базаравым па аднайменнай апавесці лаўрэата Ленінскай прэміі Чынгіза Айтматава. Гэта хваляючы кінарасказ пра гора маці, якая страціла на вайне самых блізкіх: трох сыноў і мужа.

У галоўнай ролі здымалася народная артыстка Кіргізскай ССР Бакен Кыдыкіева. Ёй удалося стварыць абагулены вобраз мацярынскай любові, мацярынскага гора, мацярынскай мужнасці.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Мацярынскае поле».

Кадр з кінафільма «Дзённыя зоркі».

Малою дзяўчынкаю Ліна праводзіла маці на могілкі. І адразу ж навалілася цяжкая хвароба. Клапатлівыя ўрачы лячылі яе найлепшымі лекаствамі, якія толькі можна было знайсці, вазілі на многія месяцы ў палацы-санаторыі.

Як і яе суседкі па палаце, Ліна атрымлівала ласкавыя запіскі, ёй прыносілі пячэнне, яблыкі і іншыя няхітрыя ласункі. Прыносілі школьныя сяброўкі, настаўнікі, суседзі. Толькі Лінінаму бацьку не было калі пра гэта падумаць: у яго пакоі адна за адной паяўляліся новыя «жонкі». У Восіпа Іванавіча Богапрыімцава быў даволі прыбытковы занятак: ён майстраваў магільныя крыжы, ляпіў цэментавыя пліты з жалобнымі надпісамі і на ўскраіннай вуліцы, дзе стаяў яго дом, лічыўся выгадным жаніхом.

Здароўе памалу вярталася ў Лініна хуздзенькае цела. А ў няпоўныя шаснаццаць гадоў яна паступіла на працу. Трэба было самой зарабляць сабе на хлеб: Восіп Іванавіч, нягледзячы на свой сумны промысел, быў чалавек вясёлы і кампанейскі, таму ганарары ад заплаканых кліентаў хутка асядалі ў вінным аддзеле гасстранома.

Неўзабаве Ліна з вучаніцы стала самастойнай прадаўшчыцай. Яе хвалілі за працавітасць і акуратнасць, і дзяўчына старалася што было сілы. Таму паяўленне чарговай «мамы», Ганны Мартынаўны Барсук, мала ёй абыходзіла: у Ліны было сваё жыццё, далёкае ад п'янага тлуму.

Праз паўтара года пасля гэтай малапрыкметнай падзеі сямідзесяцігадовы «малады» ціха сканаў. Струхлелы дом прызначылі на знос, Ліне, якая была ўжо замужам, далі аднапакёвую кватэру ў новым мікрараёне. Ганне Мартынаўне Барсук вяртацца ў свой стары пакой, дзе яна жыла да сустрэчы з Восіпам Іванавічам, не хацелася. Там жыла падчарка, якая, мякка кажучы, мала шанавала яе. Абцяжылі Ліне глядзець яе будучае дзіця, апошняя сужыцелька Восіпа Іванавіча хуценька перавезла

ЗАГАДКА

З даўніх часоў бытуе павер'е, што вясёлка — гэта «нябесны знак», што яна прадказвае: дажджу больш не будзе. Аднак пераканацца ў негрунтоўнасці гэтай забабоннай прыкметы зусім няцяжка. Часта дождж ідзе і пасля таго, як неба акружыць шматколерная стужка.

Але якая ж сапраўдная прычына гэтай прыгожай з'явы прыроды? Адкуль бяруцца ў паветры такія яркія фарбы?

Белае сонечнае святло складаецца з розных праменняў. У гэтым няцяжка пераканацца з дапамогай клінападобнага кавалка шкла-прызмы. Праходзячы праз прызму, промні святла змяняюць свой прама-

ДРАПІНА НА ЛОЖКУ

свае рэчы на новую кватэру, а праз нейкі час і атрымала там пастаянную прапіску.

Ліна і яе муж, токар завода імя Гастэлы Анатоль Якштовіч, увесь дзень прападаў на рабоце, Ганна Мартынаўна аставалася за гаспадыню...

Вы помніце смешную райкінскую мініяцюру? Нянька муштруе сваіх гаспадароў: тое «не падайцець», гэта «не падайцець». Зрэшты мама сама апра-нала сваё дзіця і несла на прагулку. У Ліны нарадзілася дачка Танечка, і Ганна Мартынаўна спачатку ўзялася няньчыць яе. Але аднаго разу яна сказала «не падайцець», стала сыходзіць з дому, і маладая мама змушаная была браць дзяўчынку з сабою на работу, не маючы з кім яе пакінуць.

Райкін прыдумаў сваю сцэнку тады, калі ўладкаваць дзіця ў яслі ці ў садзік было яшчэ вельмі цяжка і дэфіцытная няня магла дыктаваць любыя ўмовы. Якштовічам пашанцавала, Танечку прынялі ў яслі, і ў бацькоў адлягло ад сэрца. А Ганна Мартынаўна злавала, бо ёй ужо больш не давалі грошай і яна ўжо не была поўнай гаспадыняй у хаце.

Уявіце сабе «камунальны пакой», дзе адну трэць займаюць двухспальны ложак і пазаты паедзены шашалем буфет Ганны Мартынаўны, а на астатніх метрах туляцца маладыя Якштовічы з Танечкай. І яшчэ паспрабуйце ўявіць, што можа вынайсці нічым не заняты чалавек, каб мацней дапчы сваім «ворагам». На Лініну галаву лілася цынічная лаянка, сыпаліся брудныя плёткі. А паколькі Якштовічы не анёлы, а звычайныя людзі і адбіваліся як маглі, то на завод, дзе працуе Анатоль, ляцелі слёз-

ныя скаргі, у пракуратуру, у народны суд, у таварыскі суд ішлі заявы, напісаныя акуратным каліграфічным почыркам нейкіх дабрадзеяў. У кватэрку на вуліцы Волаха, 7 рассыльны насіў пазвы: «...вам належыць з'явіцца...» у выпадку няўкі будзеце прыведзены прымусова...

«Ворагі» былі надоўга выбіты з каліны. У шыракаплечага дужага Анатоля работа валілася з рук. Танечка прахоплівалася з крыкам сярод начы. Ліну на працы хвалілі, адзначалі прэміямі, у ліку лепшых работнікаў гандлю ўрад узнагародзіў яе медалем, а дома з лямантам і праклёнамі выбягала на лесвічную пляцоўку Ганна Мартынаўна, шукаючы спачування ў спагядлівых суседак...

«Ці вы чулі? — казалі адна суседка другой, сядзячы ў цяньку на лавачцы. — Зноў Якштовічы Мартынаўну крыўдзяць, так ужо крыўдзяць, загняюць зусім». «Ну і моладзь цяпер, — уздыхала другая суседка, — а Мартынаўна ж, казалі, гадала Ліньку з малых год, а яна ж яе вучыла, а яна ж яе карміла, а яна ж яе ў людзі вывела, а яна ж...»

Назначаліся камісіі, наладжваліся расследаванні. З пракуратуры Фрунзенскага раёна горада Мінска Ганне Мартынаўне далікатна паведамлялі, што «сваімі няправільнымі паводзінамі вы самі выклікаеце скандалы». Ганна Мартынаўна гэтым задаволіцца не магла, і акуратна напісаная скарга лягла на стол рэдакцыі, а ўслед завітала і сама пацярпеўшая.

Старая жанчына доўга пералічвае свае крыўды. Вочкі яе калюча і злос-

на пабліскаюць. Не выціраючы мокрых шчок, яна загінае палец за пальцам:

— Ложак мой абабілі, адчыняючы шафу... На капе нечая пяцярня адпачаталася... Буфет падрапалі... З кухні ўсё маё павыкідалі... Такая была ёмка палка для шчоткі, а дзе яна цяперака? Гэта ўсё Талік, прымака, бандыт!..

— Слухайце, Ганна Мартынаўна, гэта ж дробязі.

— Няма, няма праўды на свеце! І ў судзе няма, і нідзе няма. Але я даждуся! Як я бедная служанка і пенсіянерка, і ў мяне сведак поўна!

— Трэба ўшчаміць гэтых маладых, — кідаецца на абарону Ганны Мартынаўны адна з суседак. — Усё ім ды ім. А старому куды дзявацца? Хай Талік сам сабе шукае, дзе жыць, бо ён жа са свету, прымака...

Як ні ў адной краіне, у нас паважаюць чалавека, у якога за плячыма вялікі век, чуйна прыслухоўваюцца да яго разумных парад, даруюць яго маленькія слабасці, не пакідаюць без дапамогі і спагады. Наша грамадства не забылася на Ганну Мартынаўну Барсук, плаціць ёй пенсію, гарантуе яе квадратныя метры жылля і, безумоўна, не дасць у крыўду, калі Анатоль і Ліна Якштовічы будуць сапраўды несправядліва з ёй абыходзіцца. Але самой Ганне Мартынаўне трэба зразумець: калі сіла і прыгажосць — перавагі юнацтва, то перавагамі старасці павінны быць разважлівасць і памяркоўнасць. Так гаварыў адзін мудры чалавек яшчэ за некалькі тысячагоддзяў да таго, як падрапалі ваш ложак.

І таму хочацца параіць спагядлівым суседкам: перш чым пісаць ад імя «беднай служанкі» новую квяцістую скаргу, разбярыцеся як след, ці справядлівыя дамаганні Ганны Мартынаўны Барсук.

Н. ГРАКОВІЧ

ВЯСЁЛКІ

лінейны шлях, пераламляюцца. А розныя каляровыя промні, якія ўваходзяць у склад белага святла, пераламляюцца неаднолькава — адны больш, другія менш, — і мы бачым на экране за прызмай шматколерную паласу, спектр.

З такім жа разлажэннем святла звязана ўтварэнне вясёлкі, прычым ролю шкляных прызм выконваюць дажджавыя кроплі.

Сонечны прамень, праходзячы праз кроплю, пераламляецца. Адлюстравышыся ад унутранай сценкі кроплі, ён зноў пераламляецца пры выхадзе, і з кроплі выходзяць рознакаляровыя промні спект-

ра. Успомніце, напрыклад, як раніцай расінкі іграюць у праменнях сонца ўсімі колерамі вясёлкі!

Тое, што асобныя дажджавыя кроплі не вісяць у паветры, а падаюць, нічога не змяняе. Успомніце, як дэманструецца кінакарціна. На экране хутка змяняюцца асобныя нерухомыя малюнкi — кадры, прычым кожны кадр паяўляецца на экране прыкладна ўсяго на адну дваццатую долю секунды і тут жа змяняецца наступным, і малюнкi асобных кадраў зліваюцца ў адзін, няспынны, рухомы. Не паспявае ў нашым мозгу знікнуць адзін малюнак, як на яго ўжо накладваецца другі.

Ад кроплі, якая знаходзіцца ў паветры там, дзе ўзнікае вясёлка, падае ў вока назіральніка які-небудзь адзін каляровы прамень — сіні, зялёны,

чырвоны і г. д. Гэта адбываецца толькі на кароткі момант. У наступнае імгненне кропля ўжо апусціцца ніжэй. Але тут жа яе замяняе другая, падаючая зверху.

Так навука тлумачыць гэтую маляўнічую з'яву. Як бачыце, выклікаецца яна самымі натуральнымі прычынамі. Па той жа прычыне бывае зімовая вясёлка. Яе можна ўбачыць у час адлігі, калі ў паветры шмат дажджавых кропель.

Кожны з нас бачыць на небе сваю вясёлку. І на самай справе, адыдзіце крыху ўбок — вясёлкавая паласа перасунецца разам з вамі: вы ўбачыце вясёлку ў новых кроплях, адбітыя праменні якіх праходзілі раней міма.

На небе можна бачыць часам не адну, а дзве, тры і больш вясёлка. Як яны ўзнікаюць?

Часам сонечны прамень не адзін раз, а двойчы адбіваецца ад унутранай сценкі кроплі і пры гэтым таксама раскладаецца ў спектр. Вось пры гэтым і ўтвараецца двайная вясёлка: дзве дугі, адна над другой.

Над вялікімі вадаёмамі часам паяўляецца разам з вясёлкай у яе звычайнай форме вясёлка «дагары нагамі», перавернутая. Сакрэт тут у тым, што вясёлка можа паяўляцца і ў тых выпадках, калі ў кроплях дажджу адбіваюцца не прамыя сонечныя праменні, а адбітыя вадой рэк, азёр, марскіх заліваў.

Рэдкую з'яву адначасова чатырох вясёлка назіралі ў 1948 г. у Ленінградзе, над Навой. Можна ўбачыць вясёлку і ў начны час, пры месяцы, але гэта бывае вельмі рэдка.

[Каляндар атэіста].

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

ДЗІЦЯ І ГОРКІЯ ЛЯКАРСТВЫ

У вас захварэла дзіця. Прыйшоў урач, агледзеў яго, і вы крыху супакоіліся. Дыягназ пастаўлен, вам стала ясна, што хвароба не цяжкая і што праз некалькі дзён усё пройдзе. Вы ідзеце ў аптэку купляць прапісаныя лякарствы. Ад урача вы ведаеце, па колькі таблетаў, парашкоў або чайных лыжак даваць дзіцяці. Але вось пытанне: ці стане дзіця іх прымаць? Амаль усе лякарствы маюць непрыемную ўласцівасць — яны горкія. Для дарослага чалавека гэта не з'яўляецца

праблемай. Горкія парашкі ці не, ён іх праглыне, бо ведае, што гэта паправіць яго здароўе.

Але як быць з дзіцем? Для яго значна важней, каб усё, што яно бярэ ў рот, мела прыемны смак. Хоць яно і малое, яму ўжо даводзілася хварэць два-тры разы; яно пазнаёмілася з лякарствамі, запомніла іх смак і... Пачынаюцца ўгаворы, пагрозы і нават шлёпкі. Часам (асабліва ў гэтым вінаваты «жаласлівыя» бабулі) дзіця вырашаюць пакінуць у спа-

коі. А гэта небяспечна. Адмаўленне ад прапісанага ўрачом лякарства можа ўскладніць захворванне.

А гэтага ні ў якім разе нельга дапусціць. Неабходна цярдліва прывучаць дзіця да прыёму лякарства або хатніх лекавых працэдур. Чым большае дзіця, тым лягчэй можна ўздзейнічаць на яго свядомасць, памагчы зразумець, якімі важнымі з'яўляюцца лякарствы для хворага.

Трэба замаскіраваць непрыемны смак пілюль і мікстур. Як гэта зрабіць?

Пры звычайных прастудных захворваннях і катаральных з'явах, якія суправаджаюцца павышэннем тэмпературы, дзе-

КАЛІ МАЛОМУ ПАТРЭБНЫ АКУЛЯРЫ

Урач рэкамендаваў дзіцяці насіць акуляры. Гэта нярэдка прыносіць шмат непрыемнасцей. Дзеці і падлеткі адмаўляюцца ад акуляраў, саромеюцца, баяцца насмешак.

А між тым гэта ж добра, калі акуляры пачынаюць насіць своєчасова. Чым раней іх надзець, тым лепш захавецца зрок! Праўда, довады розуму тут дзейнічаюць не заўсёды, не адразу, пачуццё

сораму і няёмкасці перамагае жаданне захаваць добры зрок. Трэба памагчы дзецям пераадолець гэтае пачуццё.

Малодшым школьнікам можна прывесці прыклады з жыцця: паказаць фатаграфіі вядомых спартсменаў, артыстаў, вучоных, якім акуляры не перашкодзілі дабіцца поспехаў. Падлеткам, якія ўжо задумваюцца, якую прафесію выбраць, трэба сказаць, што пагоршанне зроку можа абмежаваць іх выбар.

Дзяўчаты, вучаніцы старэйшых класаў, не хочуць насіць акуляры таму, што яны «псууюць твар», «стараць». Але хутчэй састарэць манера жмурыць вочы, як гэта робяць усе, хто дрэнна бачыць. А акуляры трэба старацца падбіраць з такой аправай, якая б упрыгожвала твар, адпавядала яго авалу, колеру валасоў.

Найбольш зручныя акуляры з мяккімі завушнікамі, невялікай аправай: яны не спаўзаюць на кончык носа і не сціскаюць сківіц. У іх і бегаць можна, і на ўроках

КАСМЕТЫКА ПАЧЫНАЕЦЦА З МЫЦЦЯ

Хочаце, каб скура вашага твару была чыстай, далікатнай, гладкай, — паклапаціцеся пра гэта.

Пачнем з першай ранішняй працэдуры — мыцця. У ім закладзена аснова самастойных касметычных намаганняў.

Ці ведаеце вы, што раніцай

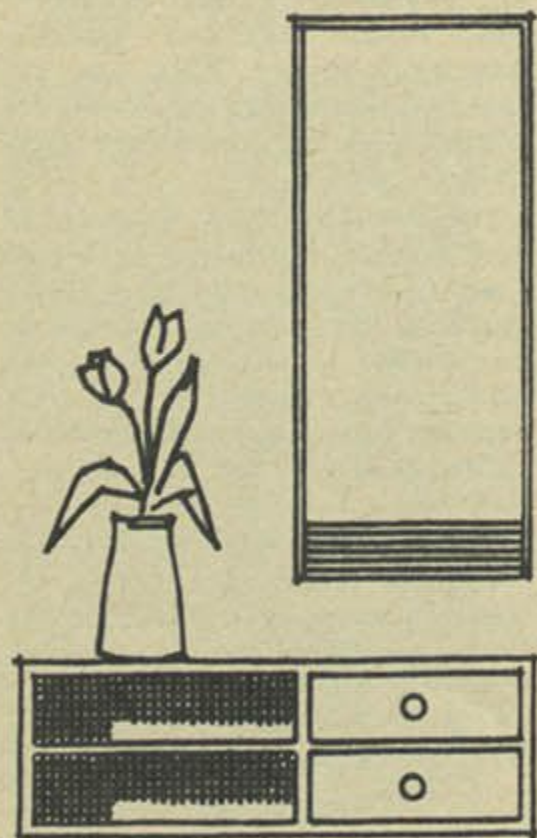
трэба мыць твар толькі халоднай вадой? Гэта дае магчымасць падтрымліваць нармальную дзейнасць скуры, захоўваць яе пругкасць, прыгожы і здаровы выгляд. (Мыць твар гарачай вадой рэкамендуецца не больш двух разоў на тыдзень.) Калі скура тлу-

стая, трэба мыцца з мылам. Сухая скура патрабуе іншага догляду: пасля мыцця не выцірайце твар насуха, а наносьце на вільготную паверхню пажыўны крэм. Праз мінут дваццаць здыміце лішкі папярэвай сурвэткай.

Калі на твары з'явіліся і

ўпарта не жадаюць знікаць чорныя кропкі, ужывайце паравую ванну. Наліце ў міску вельмі гарачую ваду і нахіліцеся над ёй, закрывшы галаву ручніком. Збіце мыльную пену і губкай або ватным тампонам кругавымі рухамі ўцірайце ў забруджаныя месцы. Потым змыйце мыла і спаласніце твар халоднай вадой, дадаўшы ў яе крыху лімоннага соку.

ЛЮСТЭРКА Ў ДОМЕ

Люстэрка — стары сябар чалавека. Яно служыць яму з глыбокай старажытнасці. Антычныя прыгажуні карысталіся люстэркамі амаль такой жа формы, як і сучасныя.

Люстэрка — неаддзельная частка сучаснай абстаноўкі. Яно сустракае нас з парога дома. У добра абсталяванай прыхожай заўсёды ёсць люстэрка. Найлепшае месца для яго каля вешалкі, па магчымасці не зусім супраць уваходных дзвярэй. Прыхожая звычайна паўцёмная, таму люстэрка павінна быць добра асветлена. Пры гэтым крыніца святла павінна добра асвятляць фігуру і твар чалавека, а не толькі само люстэрка. Калі месца дазва-

ляе, то лепш устанавіць высокае люстэрка, камбінаванае з палічкай для пальчатак і шчотак для адзення або невысокай шафкай для абутку.

У агульным пакоі люстэрка ўстанаўліваць не трэба. Тут яму адводзіцца самае сціплае месца — у выглядзе ўнутранай сценкі серванта. У рэдкіх выпадках люстэрка можа быць і ў агульным пакоі, але яго прызначэнне іншае — для штучнага расшырэння прасторы памяшкання. У такіх выпадках люстэрка павінна быць вялікіх размераў і даваць правільнае адлюстраванне.

У кухні люстэрка — таксама непатрэбная дэталі, асабліва ў форме сэрца, з рознымі

ўпрыгожаннямі і малюнкамі або фатаграфіямі, засунутымі за яго рамку.

Насценнае люстэрка павінна мець форму прамавугольніка або можа быць круглым. Месца яго ў спальным пакоі. Там яно больш за ўсё неабходна: круглае або прадаўгаватае люстэрка на сцяне, над туалетным столікам, вялікае, ва ўвесь рост, каля гардэроба або шафы для адзення, трэляж. Вельмі зручна люстэрка на ўнутраных дзверцах шафы для адзення, асабліва калі спальны пакой выкарыстоўваецца і як агульны.

Люстэрка ў ваннай пакоі звычайна мае размеры 45 на 60 см, каб пакрыць тры рады па чатыры фаянсавыя пліткі. Яго можна манціраваць і на дзверцах шафкі, павешанай над умывальнікам, у якой размешчаны туалетныя прылады.

цям часцей за ўсё прاپісваецца пірамідон. У залежнасці ад узросту дзіця прымае адну трэць, палавіну або цэлую таблетку гэтага лякарства тры-чатыры разы на дзень. Але звычайна дзеці не ўмеюць глытаць таблеткі. Калі ў іх, да таго ж, запалены гланды і ў горле шмат слізі, не выключана, што пры глытанні лякарства ў дзіцяці пачнуцца ваніты. Таму лепш за ўсё растварыць таблетку ў цёплым салодкім чаі або проста ў цукровым сіропе з лімонным сокам. Тое самае робяць з таблеткамі аспірыну, аскафену, кадэіну і г. д.

Сульфатыязол і іншыя сульфаміды не раствараюцца ў вадзе. Як быць у гэтым выпадку? Разатрыце іх у парашок і змяшайце з цукровай пудрай або звычайным цукрам, з варэннем або нацёртым яблыкам.

Антыбіётыкі — біяміцын, сінтаміцын,

тэтрацыклін і інш., як і добра вядомы хінін, — вельмі горкія лякарствы. Калі іх трэба прымаць цэлымі таблеткамі ці аблаткамі, то горыч застаецца непрыкмянай. А што рабіць, калі ўрач прاپісаў па палавіне або трэці таблеткі дражэ ці аблаткі? Разатрыце лякарства ў парашок і змяшайце з цукровым сіропам так, каб на паверхні не засталася ніводнай горкай крупінкі.

І ўсё ж, нягледзячы на ўсе хітрыкі, некаторыя дзеці не п'юць лякарстваў. У такім выпадку парайцеся з урачом. Напэўна, ён выпіша новы рэцэпт, па якому ў аптэцы вам зробяць лякарства не ў форме парашкоў або таблетаў, а ў форме свечак. Свечы асабліва зручныя для самых маленькіх. Праўда, дзеянне прэпарату пры такім спосабе ўвядзення ў арганізм крыху паслабляецца, так што ўрач назначае больш высокую дозу.

Ліля

фізкультуры яны не спадаюць. Старшакласніку лепей да твару будзе шырокая аправа.

Гэта эстэтычны бок справы. Але, вядома, перш за ўсё неабходна, каб акулера дакладна адпавядалі рэцэпту. Мы невыпадкова звяртаем увагу на гэты, здавалася б, сам сабою зразумелы факт. Часам карыстаюцца чужымі акулерамі: маўляў, у іх добра відаць — значыць, падыходзяць. Аказваецца, не!

Урачы, кіруючыся медыцынскімі паказчыкамі, нярэдка прاپісваюць акулера

не дакладна ў адпаведнасці са станам зроку, а крыху слабейшыя або крыху мацнейшыя. Таму ніколі нельга карыстацца чужымі акулерамі, яны прынясуць толькі шкоду.

Калі дзеці скардзяцца, што акулера ім замінаюць, абавязкова звярніцеся да ўрача: магчыма, трэба змяніць рэцэпт. Але часцей за ўсё нязручнасць выклікана тым, што дзіця дрэнна прывыкае да акулераў. А калі выпрацаецца прывычка, то дзеці, як правіла, перастаюць заўважаць, што яны ў акулерах. Дарэчы, на-

сіць іх трэба толькі так, як назначыў урач, — пастаянна або толькі ў час заняткаў.

Шкельцы акулераў павінны быць заўсёды чыстыя, без драпін. Прывучайце дзяцей праціраць іх кавалачкам замшы або фланелі перад тым, як надзець.

Акулера невыпадкава выпісваюцца па рэцэпту, як і лякарства; гэта значыць, што іх і трэба лічыць лякарствам.

Н. Б. КАРАСЦЯЛЕУ,
урач.

Для забруджанай тлустай скуры часам недастаткова ўмывання. Каб ачысціць яе, патрэбна маска з буры. Дзве часткі буры і адну частку кааліну развадзіце ў вадзе да кашкападобнай масы і нанясіце яе на твар, не закранаючы павек. Патрымаўшы маску 20—25 мінут, асцярожна здыміце сухі слой, які ўтварыўся, і ватным тампонам кругавымі рухамі

памыйце твар цёплай вадой, затым спаласніце халоднай і абсушыце ручніком.

Калі забруджаная нармальна скура, пакладзіце на яе пажыўны крем або злёгку падграэты алей, змачыце ў цёплай вадзе ватны тампон, памачыце яго ў дробна стоўчаную соль і таксама кругавымі рухамі разатрыце ім месцы, дзе ёсць чорныя кропкі. Спаласніце твар

халоднай вадой і абсушыце. На сухую скуру пакладзіце лёгкі слой пажыўнага крэму.

Злёгку забруджаную скуру дастаткова працерці раніцай перакіссю вадароду, туалетным воцатам, кавалачкам лімона.

Добра ачышчаюць скуру твару ласьёны: сухую — «Агурочны», «Утро», тлустую — «Арктыка», «Старт».

Сустрэкаецца часам тлустая скура, якая шалушыцца. Яе добра ачышчаць пажыўнымі крэмамі «Рассвет», «Агурочнае малако».

Прыслухайцеся да гэтых парад, пастарайцеся ўжываць іх сістэматычна, і ваша скура стане пругкая і далікатная.

Ірына ГРОМ-ВРУБЛЕУСКАЯ,
урач-касметалаг

ЗАПОМНІЦЕ АБО ЗАПІШЫЦЕ

Таплёнае малако можна прыгатаваць не толькі ў рускай печы або ў духоўцы, але і ў звычайным тэрмасе. Для гэтага толькі што закіпеўшае малако адразу выліваюць у чысты, папаласканы гарачай вадой тэрмас і закрываюць яго накрыўкай. Праз 6—7 гадзін малако стане ружовае і духмянае.

х х х

Зялёны гарошак пры варцы захаввае свой натуральны колер, калі ў яго дадаць крыху цукровага пяску. Стручкі гароху і фасолі застаюцца зялёнымі пры варцы ў падсоленым моцным кіпелні.

х х х

Калі варэнне зацукравалася, то, пераварваючы яго, трэба ўліць у каструлю крыху халоднай вады (3 сталовыя лыжкі на 1 кг варэння). Варыць зноў трэба 5—8 мінут, увесь час памешваючы.

Калі ж варэнне пачынае пеніцца або скісаць, то на кожны яго кілаграм дадаецца 200 г цукровага пяску. Варыць да таго часу, пакуль не будзе пены.

х х х

Апельсіны і лімоны доўга застаюцца свежымі, калі іх змазаць алеем, пакласці ў цэлафанавы мяшочак і трымаць у халодным месцы.

*

Загадчыцу тэрапеўтычнага аддзялення Слонімскай раённай бальніцы Надзею Мікітаўну Макавец жыхары раёна ведаюць не толькі як чулага і спагадлівага ўрача. Яна часта выступае перад рабочымі і калгаснікамі з цікавымі лекцыямі, расказвае, як засцерагчыся ад хвароб, як наладзіць правільны рэжым працы і адпачынку.

На здымку: Н. М. Макавец.

Фота М. Качалава.

*

З УКРАЇНСЬКОЇ КУХНІ

УКРАЇНСКАЯ САЛАТА

Памідори пачисціть, пам'яць, прпусціть праз мясарубку або нацерці на буйной тарці. З салодкаго зялёнаго або чырвонаго перцу вычисціть зярнаты, парэзаць. Моркву і п'ятрушку пачисціть, пам'яць, тонка нарэзаць.

Пакрышыць цыбулю, абсмажыць у алеі да залацістага колеру. У каструлю пакласці цыбулю, нарэзаную гародніну, тамат, зяленіва п'ятрушкі, соль, цукар, воцат, духмяны перац і лаўровы ліст.

Усё тушыць да гатоўнасці. Падаваць на стол у халодным выглядзе.

Такую салату можна прыгатаваць і на зіму, калі пакласці ў слоікі і пракіпяціць на працягу 50 минут, а потым хутка заккрыць накрывкамі.

КАЎБАСА ДАМАШНЯЯ

Дамашняя каўбаса робіцца са свініны. М'яса і палавіну патрэбнага сала рэжучь на дробныя кавалачкі, астатняе сала прпускаяць праз мясарубку. У фарш кладуць пакрышаны часнок, горкі перац і соль. Потым усё добра перамешваюць, набіваюць кішкі і выносяць у халоднае месца на 5—6 гадзін, каб м'яса раўнамерна прасалілася. Каўбасу смажаць з салам і цыбуляй. Каб кішка не палопалася, яе ў некалькіх месцах пракладаюць відэльцам.

На 1 кг свініны — 400 г сала, 8 зубкоў часнаку, 8 гарошын горкага перцу, 2—3 чайныя лыжкі солі.

Каўбасу можна пакласці ў пасуду і заліць шмальцам. Яна захоўваецца доўгі час.

БОРШЧ КІЕЎСКІ

Ялавічыну заліваюць бурачным квасам і гарачай вадой, вараць да гатоўнасці. М'яса нарэзаюць кавалачкамі, а булён працэджваюць. Пам'яць памідоры нарэзаюць, прытушваюць на патэльні і праціраюць праз сіта. Буракі нарэзаюць саломкай і тушаць з дробна пасечанай грудзінкай барані-

ны, дабавіўшы булён. Цыбулю і карэнні морквы, п'ятрушкі і сельдэрэю здрабняюць і злёгку абсмажваюць на масле. Сала таўкуць з сырой цыбуляй і зяленівам п'ятрушкі.

У працэджаны кіпачы булён кідаюць нарэзаную кубікамі бульбу, дробна шаткаваную капусту і вараць 10 минут. Потым кладуць тушаныя буракі разам з баранінай, злёгку падсмажаныя карэнні, цыбулю, тамат, нарэзаныя кіслыя яблыкі, звараную загадзя фасоллю, тоўчанае сала, лаўровы ліст, чырвоны перац, соль, уліваюць квас і вараць да гатоўнасці бульбы і капусты.

Падаючы на стол, кладуць у талеркі мяса, смятану і пасыпаюць здробненым зяленівам.

На 200 г ялавічыны і 200 г бараніны — 400 г свежай капусты, 400 г бульбы, 250 г буракоў, 2 ст. лыжкі фасолі, 1/2 шклянкі тамату-пюрэ, 2 кіслыя яблыкі, 2 памідоры, 1/2 шклянкі смятаны, 2 ст. лыжкі сметанковага масла і 1 ст. лыжку дробна насечанага сала, па 1 карэньчыку морквы і п'ятрушкі, 1/2 караню сельдэрэю, 1 цыбуліну, 1 ст. лыжку зяленіва п'ятрушкі, 0,5 л бурачнага квасу і 1,5 л гарачай вады, 2 гарошыны духмянаго перцу, 1 лаўровы лісток.

КАРАСІ Ў СМЯТАНЕ

Карасёў чысцяць, трыбушаць, дастаюць жабры, галаву пакідаюць. Добра прамытую рыбу выціраюць знутры ручніком, націраюць соллю, пасыпаюць перцам, абкачваюць у муцэ, кладуць на патэльні з растопленым маслам і смажаць з абодвух бакоў да румянага колеру. Смажаныя карасі кладуць на патэльні з белага металу, змазаную маслам, абкладаюць

нарэзанымі кружочкамі падсмажанай бульбы, заліваюць смятанай, пасыпаюць сухарамі, дадаюць крыху масла і ставяць у духоўку запякаць.

На 600 г карасёў — 80 г сметанковага масла, 20 г сухароў пшанічных, 25 г пшанічнай мукі, 400 г смятаны, 1 кг бульбы, 40 г сметанковага масла для падсмажвання бульбы.

БІТКІ ПА-ЎКРАЇНСКУ

Прыгатаваную свініну адбіваюць, пасыпаюць соллю, перцам і абсмажваюць. На дно сатэйніка кладуць нарэзанае кавалачкамі сала, а зверху абсмажаныя біткі, на іх — падсмажаную цыбулю, заліваюць булёнам і тушаць да гатоўнасці. Гатовыя біткі кладуць на лустачкі падсмажанага жытняга хлеба, паліваюць сокам, у якім тушылася мяса, пасыпаюць здробненым часнаком і зяленівам п'ятрушкі.

На гарнір падаюць смажаную бульбу.

СВІНІНА З БУЛЬБЯНІКАМІ

Свініну парэзаць на кавалкі, пакласці на патэльні і абсмажыць на алеі. Калі мяса зарумяніцца, пакласці яго ў сатэйнік або чыгунок. На тлушчы, які застаўся, падсмажыць буйна нарэзаную цыбулю, дадаць перац, лаўровы ліст, заліць усё вадой, пракіпяціць і выліць у мяса. Пакласці соль і паставіць у духоўку.

Нацерці бульбу, убіць яйка, крыху соды, соль, 2 лыжкі мукі. Усё добра змяшаць і спячы бульбянікі на алеі. Калі мяса будзе гатова, пакласці бульбянікі і тушыць 15 минут на слабым агні.

Набор прадуктаў: 500 г мяса, 1 кг бульбы, 4 цыбуліны, 1 яйка, перац, соль, лаўровы ліст, 1/2 шклянкі алею.

УКРАЇНСЬКІЯ ВАРЭНІКІ З ГРЫБАМІ

Цеста для варэнікаў павінна быць сярэдняй гушчыні. Прыгатаўляюць яго з пшанічнай мукі.

Набор прадуктаў: 3 шклянкі мукі, 3/4 шклянкі вады, 1 яйка, палавіна чайнай лыжкі солі.

Для начинкі — 100 г суханых баравікоў, 3 цыбуліны, 3 ст. лыжкі сметанковага масла.

Грыбы замочваюць, вараць і адцэджваюць. Сякуць або прпускаяць праз мясарубку, перамешваюць з падсмажанай на сметанковым масле цыбуляй.

Варэнікі кладуць у падсолены кіпечень, вараць 5—6 минут. Гатовыя варэнікі перакладаюць у каструлю, паліваюць растопленым маслам, ставяць у духоўку на некалькі минут і падаюць на стол.

МЯДОВІК

Мёд змешваюць з цукрам, сметанковым маслам і награвваюць да кіпення. Атрыманай масай заварваюць прасеяную мукку і расціраюць да таго часу, пакуль маса поўнастасю астудзіцца. Тады дадаюць яйкі, соду, карыцу і гваздзіку, замешваюць цеста і ставяць яго ў халоднае месца на двое сутак. Пасля гэтага цеста раскатваюць роўным слоём, таўшчыней у паўпальца і выпякаюць.

На 4 шклянкі мукі — 1 кг мёду, 200 г цукру, 50 г сметанковага масла, 5 яек, 25 г соды, па 1/2 чайнай лыжкі гваздзікі і карыцы.

ПА СЛЯДАХ НАШЫХ ВЫСТУПЛЕННЯ

«ЗЛАЯ ВОЛЯ»

Намеснік старшыні Вярхоўнага Суда БССР тав. Зайцаў паведаміў рэдакцыі, што пытанні, закранутыя ў артыкуле «Злая воля», надрукаваным ў № 7 «Работніцы і сялянкі», вырашаны цяпер у заканадаўчым парадку.

«Заканадаўства БССР прадугледжвае строгую адназначнасць за злоснае ўхіленне бацькоў ад уплаты па рашэнню суда сроднаў на ўтрыманне непаўнагадовых дзяцей або дзяцей дарослых, але непрацаздольных, якія знаходзяцца на іх утрыманні.

У адпаведнасці з арт. 120 Крымінальнага кодэкса БССР асобы, якія злосна ўхіляюцца ад уплаты аліментаў або ад утрымання дзяцей, могуць быць па прыговору суда пакараны пазбаўленнем волі на тэрмін да двух гадоў або ссылкай на тэрмін да трох гадоў, або папраўчымі работамі на тэрмін да аднаго года.

Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР 11 ліпеня 1967 г. прыняў Указ, якім унёс змены і дадаткі ў Кодэкс законаў аб шлюбе, сям'і і апецы БССР.

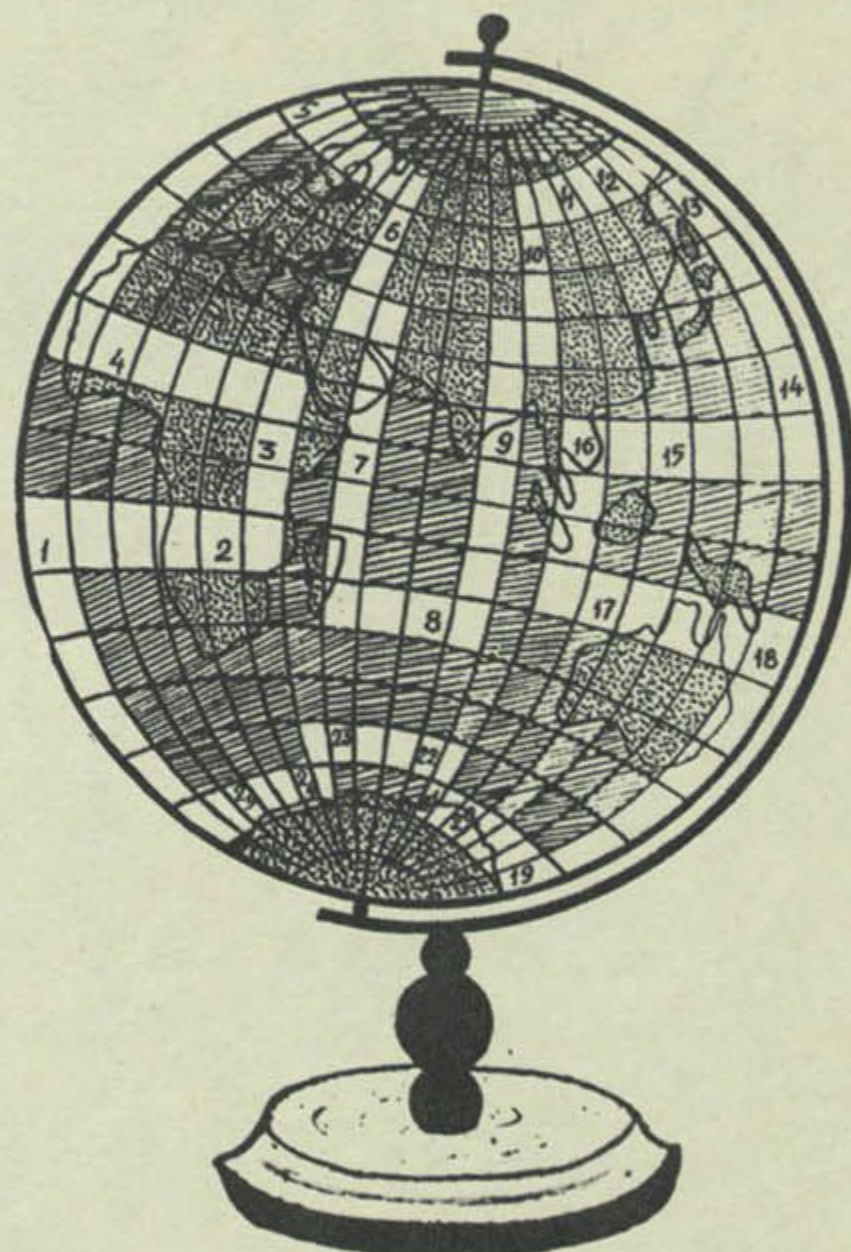
У прыватнасці, Указам прадугледжана, што права непрацаздольных жонкі ці мужа на ўтрыманне захоўваецца і пасля скасавання шлюбу. Разведзеныя жонка ці муж маюць права на ўтрыманне таксама і ў тым выпадку, калі становяцца непрацаздольнымі на працягу аднаго года пасля скасавання шлюбу. Разведзенага мужа суд можа вызваліць ад абавязнаў утрымліваць жонку або абмежаваць пэўным тэрмінам гэты абавязак, калі яна вінавата ў разводзе. З разведзенай жонкі таксама не будуць спаганяцца аліменты на непрацаздольнага мужа, калі развод адбыўся па яго віне.

ЗАМЕЖНЫ ГУМАР

КАХАННЕ ПРАЗ ВЯКІ

Мастак К. Драгасцінаў.

1. Рака ў БССР. 2. Рака ў Ленінградскай вобласці. 3. Горад у РСФСР, цэнтр аўтаномнай вобласці. 4. Сталіца аўтаномнай сацыялістычнай рэспублікі. 5. Абласны цэнтр у РСФСР. 6. Паўночная палярная вобласць зямнога шара. 7. Уладанне ЗША на поўначы Амерыкі. 8. Рака ў Сібіры. 9. Краіна на захадзе Афрыкі. 10. Краіна на ўсходняй частцы Аравійскага паўвострава. 11. Рака Афрыкі. 12. Адна з вялікіх рэк СССР. 13. Горад на поўдні Аравійскага паўвострава. 14. Самае вялікае возера ў БССР. 15. Бяссцёкавае возера ў энкватарыяльнай Афрыцы. 16. Рака ў еўрапейскай частцы СССР. 17. Горад на паўночным усходзе Францыі. 18. Самая вялікая пустыня на зямлі. 19. Краіна Афрыкі. 20. Прыток Рэйна. 21. Сталіца краіны ў Еўропе. 22. Рака ў Францыі, Бельгіі і Нідэрландах. 23. Сталіца краіны ў Азіі. 24. Горад у Францыі. 25. Горад Узбекскай ССР.

Склаў В. САВІЧ.

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ У № 8

Па вертыкалі: 1. Ансана. 7. Трушына. 11. Харкова. 12. Куляшоў. 13. Крушына. 20. Пікман.
Па гарызанталі: 2. Адоскін. 6. Лужанін. 14. Вяшняк. 15. Якушаў. 19. Крапіва. 22. Людміла.
Па акружнасцях: 3. Янка. 4. «Алеся». 5. Якаўчанна. 8. Стома. 9. Астап. 10. Платонаў. 16. Тарыч. 17. Чобур. 18. Ржэцкая. 21. Гладунка. 23. Алоўнікаў.

На 1-й старонцы вкладки: адсюль пачынаюць свой шлях мінскія гадзіннікі.

Фотаэцюд В. БАРАНОУСКАГА

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
АТ № 00302. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.
Здадзена ў набор 8 жніўня 1967 г. Падп. да друку 1. IX. 67 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 234.647 экз. Зак. № 420.

МОДЫ

(гл. чацвёртую старонку вкладки)

1. Двухбортны касцюм для вуліцы, крыху прыталены. Жакет фігурнага крою, лініі-рэльефы ідуць ад пляча і закругляюцца на баках. Каўнер і барты адстрочаны. Спадніца злёгка расклёшана.

2. Свабоднае аднабортнае паліто, зашпіляецца з левага боку на чатыры гузікі. Каўнер востраканцовы. Рукавы доўгія, устаўныя. Падоўжныя праразныя нішэнні аформлены лістачкай. Спераду накетна і ў сярэдзіне сустрэчная складка. Шво накетні і сярэдняе шво спереду разгладжаны і расстрочаны на адлегласці 2 см бліскучым шоўкам.

3. Свабоднае аднабортнае паліто крою кімана, зашпіляецца на два кручкі і ў патайной засцежцы на два гузікі. Востраканцовы каўнер аздоблен футрам. Спераду і на спіцы дэкаратыўная строчка. На правым борце вышыты бант, выкананы з руліка. На спіцы закладзена мяккая сустрэчная складка.

4. Выхадная сукенка, зашпіляецца на спіцы на «маланку». Каўнер хамуцікам, выкананы з касой тканіны. Рукавы доўгія, устаўныя, зашпіляюцца ў локцевым шве на «маланку». Спераду сярэднія нагрудныя вытачкі і вытачкі, закладзеныя ля пройм, прадоўжаныя ніжэй лініі таліі. У канец вытачак ушыты нішэнні з лістачкай. На спіцы сярэдняе шво і ў таліі дзве вытачкі. Паясок вырааен з бакавымі часткамі ліфа. Пояс, які зашпіляецца на спражку, спереду не прыстрочаны, на спіцы прыхоплены патайным швом.

5. Касцюм для хлопчыка малодшага школьнага ўзросту. Пры жадаванні накетку на куртачцы можна зрабіць з тканіны іншага колеру.

6. Паліто для дзяўчыны з лёгкага драпу з завышанай лініяй таліі.

Надана
бібліятэка
Беларусі

Цена 15 кап.

74995

